

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

2016 SZEPTEMBER – DECEMBER

9. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

- 1 Az Egyesült Államok külpolitikai fordulata az Obama adminisztrációk alatt
- BÁNFI BIANKA
- 18 A Bush- és az Obama-adminisztráció klímastratégiájának összehasonlító elemzése
- SEREG ESZTER
- 35 Trump külpolitikája, mint valós program?
- TELEKI PÁL

 CORVINUS
KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

9. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

2016 SZEPTEMBER–DECEMBER

BUDAPEST

Kiadja a Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, 2016

ESSZÉ

AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÜLPOLITIKAI FORDULATA AZ OBAMA ADMINISZTRÁCIÓK ALATT

Bánfi Bianka

ABSZTRAKT

A cikk fókuszában az USA külpolitikája áll és arra a kérdésre keresi a választ, hogy az Obama adminisztrációk alatt, 2008-2016 között mennyire jellemezte az amerikai külpolitikai döntéshozatalt, a multilaterális külpolitikai elvek, és értékek gyakorlata. Mennyiben hoztak változást Obama elnök külpolitikai elképzelései, a korábbi évek gyakorlatához képest, illetve személyes ráhatása révén valóban egy multilaterális, a kooperáción és teher megosztáson alapuló külpolitika fogalmazódott-e meg. Röviden ismertetem az Obama adminisztrációk külpolitikai sajátosságait, elveit, majd rövid kitekintést teszek az amerikai külpolitika és a multilateralizmus kapcsolatára. Célom bemutatni, hogy az elért eredmények a multilaterális diplomácia jegyében születtek-e. A tanulmány kitér a multilateralizmus fogalmár az amerikai külpolitikában, majd részletezi Obama elnök külpolitikai agendáját, fontosabb külpolitikai döntéseit és elemzi ezeket a multilaterális döntéshozatal és gyakorlat fényében.

A MULTILATERALIZMUS FOGALMA

A multilateralizmus fogalma többféleképpen értelmezhető, azonban a nemzetközi kapcsolatok területén Robert O. Keohane megfogalmazása az egyik legmeghatározóbb kiindulási alap. Keohane sokat idézett tanulmányában¹a multilateralizmust három vagy annál több állam között létrejövő, nemzeti politikáikat koordináló gyakorlatként határozza meg. Ez a gyakorlat végbe mehet *ad hoc* megállapodásokon/szerződéseken keresztül, illetve intézményesült formában is megvalósulhat. Intézményi formára szolgálhat példaként az ENSZ vagy a NATO működése, ad hock megállapodásokra, koalícióra pedig Bush elnök által 2002-ben létrehozott *Coalition of the Willing*² amely az iraki terrorista csoportok megsemmisítésére, és az iraki elnök elmozdítására irányult. A tanulmány az eseti megállapodásokra, szerződésekre fókuszál a későbbiekben.

Keohane feltevése alapján a multilateralizmus gyakorlata a 2. világháború után terjedt el és vált egyre meghatározóbbá a világpolitikában. Az államok felismerték, hogy olyan területeken, mint a nukleáris fegyverek leszerelése, non-proliferációja, a nemzetközi környezetvédelem, a globális terrorizmus elleni harc esetén az egyéni kezdeményezések az egyoldalú intézkedések/válaszlépések helyett sokkal kifizetődőbb multilaterális szinten együttműködni, közösen vállalva a terheket és költségeket.

John G. Ruggie tovább gondolva Keohane gondolatmenetét, kiegészítette a multilateralizmus fogalmát,³ nem csak a nemzeti politikák összehangolásáról van szó, hanem bizonyos rendező elvekről is, amik lehetővé teszik a koordinálást. A multilateralizmus olyan intézményi formát jelent a nemzetközi kapcsolatokban, amely három vagy több állam közötti együttműködést koordinálja ún. általános elveken való osztozás alapján, azaz a részes államok ugyanazokat az elveket tartják szem előtt együttműködésük alatt. Az Egyesült Államok számára a multilateralizmus a posztvilágháborús időszakról fogva az egyik legfontosabb építőeleme külpolitikai agendáinak.

Ezek alapján a multilateralizmus olyan külpolitikai gyakorlatot jelent, mely segíti a különböző országok közötti együttműködést, tehermegosztást, a közös értékek meglétén keresztül. A döntéshozatalt összetett konzultációs folyamat jellemzi,

megvalósulása következtében pedig egyetlen résztvevő ország sem tud önkényesen fellépni.

A következőkben áttekintjük az amerikai külpolitikai gyakorlat és döntéshozatal jellemzőit, valamint a multilateralizmus hagyományát.

AMERIKAI KÜLPOLITIKA JELLEMZŐI: IZOLACIONIZMUS, UNILATERALIZMUS, MULTILATERALIZMUS

Az Egyesült Államok külpolitikájának dinamikáját a kezdetektől fogva meghatározta az izolacionista és internacionalista időszakok váltakozása. Az izolacionizmus elszigetelődést jelent⁴, olyan külpolitikai irányt, amelyben szándékosan távol marad az adott ország leginkább gazdasági, katonai dimenziókat érintő nemzetközi ügyekben, megpróbálva elkerülni a számára nem kívánatos hatásokat. Ilyenre leginkább a függetlenedési időszakot követő periódusban volt példa, amikor az Államok leginkább belpolitikájára, területi egységére fókuszált és távol maradt a világpolitikai eseményektől. Ahogy kiterjedt gazdasági/kereskedelmi kapcsolatai révén egyre dependesebbé vált a világgazdaságon és ez által a világpolitikán is, az Egyesült Államok úgy kényszerült változtatni külpolitikáján is.

Az izolacionista időszakokat döntően az unilaterális és multilaterális időszakok jellemzik. Az unilateralizmus értelmezhető egyfajta ellentétként a multilaterális cselekvésnek, döntéshozatalnak. Jól magyarázható az unilateralizmus ha az Egyesült Államok nagyhatalmi, hegemon stáuszából indulunk ki.⁵ Az unilateralizmus egyoldalúságot, olyan (kül)politikai agendát jelent, amelyben nem a kooperáción, a tehermegosztáson, együttműködés keresésén van a hangsúly, hanem az egyéni célok elérésén, kikerülve, ezzel a nemzetközi fórumokat, közösséget, gyakran bilaterális módon intézve az ügyeket. Az Egyesült Államok hegemon stáuszából adódóan mind katonai, mind gazdasági ereje megvolt ehhez, a hidegháborút végét követő évtizedben, azonban az, hogy egy adminisztráció inkább unilaterális vagy multilaterális politikát folytat-e, nagyban függ az elnök politikai agendájától, illetve a belföldi politikai körülményektől. Az unilaterális külpolitikának van hagyománya az Egyesült Államok történetében, a legelső ilyen

időszak a Monroe doktrína meghirdetéséhez kötődik, amikor az Egyesült Államok egyoldalúan kijelentette, hogy D-Amerikát befolyási területének tekinti. Egyes vélekedések szerint a George W. Bush adminisztrációi alatt is előtérbe került az unilaterális külpolitika⁶, legfőképp a környezetvédelem, emberi jogi dokumentumok ratifikálása terén, az egyoldalúan megemelt kereskedelmi vámok, valamint a globális terrorizmus ellen üzent harc területén.

A multilaterizmus gondolata Woodrow Wilson elnökkel jelent meg az amerikai külpolitikában, aki elsőként szakított a tradicionalista hagyományokkal, felismerve ezzel a nemzetek egymásra utaltságát az egyetemes béke megteremtésének céljából. A Nemzetek Szövetségének elgondolása megbukott, azonban az multilaterális eszmék a 2. világháború után újra megjelentek az amerikai külpolitikában, az Egyesült Államok olyan nemzetközi világszervezetek alapítójává vált, mint az ENSZ, NATO, IMF, WTO, amelyek a nemzetek közötti kooperációra, és dependens - interdependens viszonyaikra épülnek.

A hidegháború végével újra felmerült a kérdés, hogy az Egyesült Államok milyen szerepet töltsön be a világpolitikában, hogy a saját érdekét helyezze előbbre vagy kötelezze el magát a nemzetközi közösségben. A döntéshez nagyban hozzájárult az a felismerés is, hogy egy bő évtizedig a bipoláris megosztottság végével az Egyesült Államok volt a világ egyetlen vezető hatalma. Ennek ellenére, azonban George H. W. Bush és Bill Clinton is nagy jelentőséget tulajdonított a nemzetközi szervezeteknek,⁷ Clinton úgy vélte a multilateralizmus gyakorlata és a partnerségek által lehetővé válik a globális terhek megosztása, az Államok biztosítani tudná legitimitását és lehetővé tenné, hogy elérjen olyan célokat, amelyre egyedül nem lenne képes. Azonban nem mindenki tartotta jó ötletnek Amerika nemzetközi elköteleződését, sérelmezték, hogy a projektek, szervezetek fenntartása nagyrészt amerikai finanszírozásból történik, az ENSZ égisze alatt végbemenő békefenntartó erők Boszniában és Szomáliában kudarcosok voltak, ahogy D-Afrikában is, valamint felmerült a nemzeti szuverenitás csökkenésének félelme is, bizonyos jogkörök átadása a nemzetközi szervezetek számára.

OBAMA KÜLPOLITIKAI CÉLKITŰZÉSEI

Barack Obama 2008-as választási programjában igyekezett nagy hangsúlyt fektetni a külpolitikai törekvéseire, és hangsúlyozni azt, hogy egy új fejezetet kíván nyitni az amerikai külpolitikában, szakítva a korábbi adminisztrációk (legfőképp a Bush adminisztrációk) külpolitikai gyakorlataival és célkitűzéseivel. Egy 2008-as a külpolitikai terveiről szóló beszédében⁸, világosan kifejti, hogy a kezdetektől fogva ellenezte az iraki inváziót, meggondolatlanak és veszélyesnek tartotta, ugyanakkor támogatja a fellépést a globális terrorizmus elleni harcban. Ígéretet tett arra, hogy megválasztása esetén befejezi az elhibázott iraki megszállást, és kivonja az amerikai csapatokat a területről, a terrorizmus elleni harcot pedig Afganisztánban kell folytatni, és támogatni kívánja a helyi felkelő közösségeket az Al Kaida-val szemben. Beszédében hangsúlyos szerepet kapott a nukleáris semlegesség gondolatának megvalósulása és Irán katonai célú nukleáris programjának megszüntetése⁹ is. Fontos szerepet játszik a morális értékek képviselője is, mint a béke és kölcsönös tolerancia megvalósítása a Közel-Keleten, a globális környezetváltozás elleni küzdelemben való össze fogás, egy békés világkép megteremtése, valamint az Egyesült Államok külpolitikájába vetett pozitív hit újrateemtése.

Obama külpolitikai célkitűzései részletesen a Nemzetbiztonsági Stratégia (NSS) dokumentumokban található meg. 2010-ben és 2015-ben készült ilyen stratégiai dokumentum, amely jól szemlélteti Obama elnök prioritásait az elnöksége elején illetve végéhez közeledve. A következőkben ezeket a dokumentumok külpolitikai elemeit fogjuk áttekinteni röviden.

NSS 2010¹⁰

Obama elnök választási ígéretéhez híven erősíteni kívánta az Egyesült Államok kapcsolatait a nemzetközi intézményekkel és szorgalmazta a kollektív összefogást és fellépést olyan közös érdekek miatt, mint az erőszakos szélsőségek elleni küzdelem, nukleáris fegyverek terjedésének magállítása, kiegyensúlyozott és fenntartható gazdasági növekedés, valamint közös fellépést sürgetett a

klímaváltozás, a fegyveres konfliktusok kiújulása, illetve a fertőző betegségek terjedésének megállítása kapcsán.

Az elnök kiemelte, hogy erősíteni kívánja bi és multilaterális kapcsolatait Kínával, Indiával és Oroszországgal valamint kiemelkedően fontosnak találja az együttműködést Brazíliával, D-Afrikával és Indonéziával.

Kiemelkedő fontosságúnak tartja a nemzetközi szervezetek eredményességének növelését, modernizációját, a nemzetközi normák erősítését, valamint a nemzetközi jog betartását. Legfőképp az ENSZ és NATO-val való kapcsolat erősítését célozta meg. Szorgalmazza a stratégiában, hogy növelni kell az együttműködés mértékét az ENSZ szakosított szerveivel és ügynökségeivel, egy olyan nemzetközi szervezetre van szükség, amely képes teljesíteni az alapítási céljait- a nemzetközi béke és biztonság biztosítását, a globális együttműködést valamint az emberi jogok elő mozdítását. Egy olyan működő rendszer kiépítésére van szükség, amelyben hatékonyan működik a tagállamok közötti munkamegosztás, teherviselés, mindamellert, hogy ösztönözi az új eszközök bevezetését, rövid és hosszú távú szövetségeket, bi- és mulilaterális összefogásokat, regionális szervezeteket, növelve ezekkel az ENSZ kompetenciáját és hosszútávú megbízhatóságát.

A dokumentum megemlíti legfontosabb stratégiai partnereit, szövetségeseit. Obama elképzelése szerint európai szövetségesei maradnak a legfőbb sarokkövei az Egyesült Államok nemzetközi szerep vállalásának és cselekvéseinek. A NATO egy kiemelkedő és stabil biztonsági szövetség a világban, elkötelezettek továbbá az Európai Unió irányába, a közös célok-mint a demokrácia és emberi jogok promotálása a K-európai régióban, segítve a demokratizálódás folyamatát és átmenetet a térségben. Amerika elkötelezett Kanada iránt.

A nemzetbiztonsági stratégia megnevezi ázsiai szövetségeseit: Japán, Dél-Korea, Ausztrália, Thaiföld (ők az ázsiai-csendes óceáni térség békéjéért és prosperitásáért felelős államok), és ezért kiemelkedően fontos a velük való együttműködés. Az Egyesült Államok multilaterális fórumok, regionális (biztonsági) szervezetek, szerződések által kívánja biztosítani a térséget a kooperációról, ezek közül is az ASEAN, a TPP és a Kelet-Ázsia Csúcs (EAS) a legfontosabb színterek.

Ahogy a stratégiai dokumentumból láthatjuk Obama elnökségének kezdetén valóban elkötelezettnek tűnt a multilaterális amerikai külpolitika mellett. Olyan célokat, elveket fogalmazott meg, amelyek hiányoztak az elmúlt évek realista, pragmatista amerikai külpolitikából. A külpolitikája lényegét a párbeszédre, az ésszerűsége és kompromisszumkészségre alapozta, valamint az általa felvázolt morális-liberális célokat egy multilaterális nemzetközi rendszerben kívánta megvalósítani, amelyben az Egyesült Államok mellett, más nagyhatalmak is kiveszik a részük, közösen vállalják és finanszírozzák a nemzetközi közösség terheit, a szükséges és indokoltnak vélt intervenciókat, beavatkozásokat.

NSS 2015¹¹

Viszonylag sokat váratott magára Obama elnök második ciklusának külpolitikai agendája, a 2015-ben megjelent dokumentum rövidebben és tömörebben fogalmazza meg az elnök külpolitikai prioritásait. A globális gazdasági növekedés motorjaként tekint az Ázsiai-csendes-óceáni térségre, ezért létfontosságú az Egyesült Államok számára, hogy ázsiai partnereivel nyitott és átlátható módon dolgozzon együtt. Most már egyértelműen a TPP-t (Transz-csendes-óceáni Partnerség) tartja a legfontosabbnak az együttműködésük tekintetében.

Európát tekintve a legfontosabbnak az EU-NATO kapcsolatának mélyülését tartja a transzatlanti béke megőrzése céljából. Továbbá szorgalmazza az ambiciózus TTIP (Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség) megvalósulását. A dokumentum kiemeli a béke és stabilitás elérésének fontosságát a Közel-Keleten és É-Afrikában. Fontosnak tartja, hogy a térség maga tudja kezelni a kialakult konfliktusokat és fenntartani a békét, ezért támogatja Izraelt, Jordániát és az Öböl menti államokat, hogy biztosítani tudják saját és a térség védelmét. Az Egyesült Államok szövetségeseivel az ISIS terroristacsoport felszámolásáért küzd, továbbá sürgeti a rendezést Szíriában a tarthatatlan állapotok miatt. Obama kiemeli az izraeli - palesztin konfliktus rendezésnek fontosságát is, olyan módon,

hogyan Izrael biztonságban érezhesse magát és ez ne érintse Palesztinát hátrányosan.

Ebből a dokumentumból már jól látszik, hogy mik a stratégiai céljai az amerikai külpolitikának a második adminisztráció alatt. Itt már az Ázsia felé fordulás kifejezetten látványos, minden diplomáciai és gazdasági erejét arra használva, hogy minél jobb körülmények között és gyorsabban életbe lépjen a TPP, illetve Kínával jó viszonyt ápoljon, esetleges regionális hegemóniára törekvő céljait csillapítva. 2015-re már eltűntek a morális elvek nagy része, a Közel-Keleten rendezést sürget, valamint a térség országait támogatva külső félként törekszik a béke és stabilitás megteremtésére. Közvetlen katonai beavatkozás szóba sem jöhet, anyagilag és technikai eszközökkel támogatja a terrorizmus elleni harcot. A feszült viszonyt Oroszországgal jól jelzi, hogy elítéli a Kelet-Ukrajnában és a Krím félszigeten történeteket, nem tartja legitimnek és további szankciók kivetését helyezi kilátásba.

Ami viszont kifejezetten hangsúlyosan megjelenik az a globális klímaváltozás mérséklése melletti fellépés, és az csakis kizárólag multilaterális módon való fellépés mellett lehetséges, összefogásra, közös cselekvésre szólítja fel a világ országait, és egyben a klímaváltozás már nem csak környezeti problémaként merül fel, hanem (nemzet)biztonsági kérdésként, kockázatként, amellyel szembe kell néznie Amerikának és a világnak egyaránt. A multilateralizmus nem az intézmények, szervezetek működésének javítását, (vagy az azon alapuló nemzetközi rend működésének javítását) nem is morális elveket szolgál, a problémák/konfliktusok megoldásának eszközét látják benne, mivel az Egyesült Államok egyedül már nem tudna ilyen mértékű globális kihívásokra egyedül választ adni sem pénzügyi, sem gazdasági, sem belpolitikai értelemben.

A következőkben pedig az Obama adminisztrációk által elért néhány külpolitikai eredményt tekintjük át, valóban megjelent-e a multilateralizmus gyakorlata bennük, és hogyan értelmezhetőek e szerint.

KÜLPOLITIKAI EREDMÉNYEK

Irán nukleáris programja, az esetlegesen felmerülő gyanú katonai célú fejlesztései miatt a hidegháború óta folyamatosan jelen van a

nemzetközi politikai diskurzusban. Kezdetekben az Egyesült Államok támogatta Irán nukleáris programját, amely kizárólag békés, polgári célokra volt felhasználható. Azonban 1979 után (Iráni Iszlám Forradalom győzelme után) az együttműködés és a jó kapcsolat megszakadt, az Egyesült Államok minden diplomáciai kapcsolatát megszüntette Iránnal és szankciók kivetését szorgalmazta az ENSZ Biztonsági Tanácsában.¹²Mivel Irán aláírta az atomsorompó egyezményt¹³ vállalta, hogy nem fejleszt nukleáris fegyvereket és nem is törekszik ilyen célú felhasználására a nukleáris energiának. Azonban, Irán titkos nukleáris létesítményeket hozott létre a sivatagban, amelyek feltehetően alkalmasak lehetnek volna atomfegyver előállítására is, ezzel megszegve a szerződésben vállalt kötelezettségeket. Ekkor indultak meg a tárgyalások Iránnal, azonban ekkor még az Egyesült Államok nélkül a 2000-es évek elején.¹⁴

Az érdemi tárgyalások 2012-től folytatódtak tovább, és immár a P5+1 formáción keresztül¹⁵, mely az ENSZ Biztonsági Tanács 5 állandó tagjából, valamint Németországból állt. 2013-ban sikerült egy átmeneti megállapodást kötni, amely előkészítette a keretmegállapodás végső formáját, melyre 2015. július 14-én került sor. A nyugati sajtó egyértelműen sikernek könyvelte el a megállapodás létrejöttét, maga Obama elnök is az amerikai diplomácia sikerének, tárgyalópartnereinek és a vertikális együttműködésnek tulajdonította az elért eredményeket¹⁶.

Az iráni nukleáris megállapodásnál valóban egy multilaterális összefogást láthatunk, az Egyesült Államok mellett a világ összes vezető hatalma ott volt. Obama már 2008-as választási kampányában fontos szerepet kapott a nukleáris semlegesség megvalósulása való törekvés. Az évtizedek óta a Közel-Keleten jelenlévő lévő Amerika számára ez a megállapodás előremutató lehet a továbbiakban, nemzetközi összefogás révén lehetséges ilyen és ehhez hasonló eredményeket elérni a multilaterális diplomácián és külpolitikai gyakorlaton keresztül.

TPP

Kiemelten fontos prioritásként jelent meg Obama második ciklusának külpolitikai agendájában az Ázsia felé való

nyitás/fordulás. A Csendes Óceáni Partnerség egy szabadkereskedelmi övezet létrehozást helyezte kilátásba az Egyesült Államok, Ausztrália, Brunei, Chile, Japán, Kanada, Malajzia, Mexikó, Peru, Szingapúr, Új-Zéland és Vietnam között. Az egyezmény célja a vámok és más kereskedelmi akadályok lebontása a kereskedelmi korlátozások elkerülése érdekében, valamint egy egységes vitarendezési mechanizmus kiépítése. Az egyezmény létrejöttével az Államok stabilizálni tudta volna gazdasági jelenlétét és befolyását a társágban, befektetésekkel, üzemek tengerentúlra való kiszervezésével, alacsony vámokkal, és az amerikai termékek kereskedésével. A TPP különösen fontos lehetne az Egyesült Államok számára, mivel így képes lenne meggátolni a kínai hegemon törekvéseket a térségben, ellensúlyozva a túlzott kínai gazdasági befolyást más ázsiai országok felett.¹⁷ Azonban a jelenlegi elnök, Donald Trump felmondta ezt az egyezményt, aminek sok kritikusa is volt egyben, így Obama erőfeszítései nem értek célt¹⁸. Ennek ellenére a TPP egy olyan egyezmény, amely multilaterális elveken nyugszik és a gazdasági integrációk, együttműködések esetében is alkalmazhatónak látszik.

TTIP

A TPP-hez hasonlóan egy szabadkereskedelmi egyezményről van szó az Európai Unió és az Egyesült Államok között, amely elősegítené a kereskedelmi és multilaterális gazdasági növekedést.¹⁹ Az egyezmény lehetővé tenné az együttműködést olyan területeken, mint a vámok és kereskedelem megkönnyítése a két fél számára, kis és középvállalkozások támogatása, valamint a szellemi termékek, védjegyek, szerzői jogok területén.

A gazdasági interdependencia következtében az Egyesült Államok gazdasága ugyanúgy ráutalt a világ többi országának gazdaságára, mint fordítva. Obama ezt jól látta és szorgalmazta a multilaterális gazdasági együttműködések is. Trump elnök azonban aligha fogja követni ezeket a hagyományokat, sokkal inkább a bilaterális szerződések és megállapodásokon keresztül szeretné elérni külpolitikai céljait, amit ha a multilateralista politikai gyakorlat

hagyományán keresztül szemlélünk, mindenféleképpen visszalépés lesz az elmúlt 8 év külpolitikai gyakorlatához képest

PÁRIZSI KLÍMA EGYEZMÉNY

Obama elnök elkötelezett támogatója a klímaváltozás elleni küzdelemnek, már 2008-as beszédében is kiemelte mennyire fontos a fenntartható fejlődés, a környezetet védelem, és ez nemzetközi probléma, amely minden országot érint és felelős is egyben. A klímaegyezmény aláírása és a megelőző folyamatokban, kutatásban való amerikai részvétel a multilateralizmus irányába tereli az éghajlat és környezetvédelem problémakörét. AZ Egyesült Államok együttműködik más államokkal, közös vállalásokat tett károsanyag kibocsátásának csökkentésére, és pénzügyileg hozzájárul a fejlődő országok kibocsátásának csökkentésének eléréséhez, valamint közös kutatásai projekteken vesz részt és finanszíroz a megújuló energiaforrások hatékony és széleskörű felhasználásáért.²⁰

A multilateralizmusban rejlő lehetőségek leginkább a környezet/klímavédelem kapcsán tudnak leginkább megmutatkozni. A hatékony fellépés és eredmények elérése érdekében csakis olyan platformokon keresztül tudnak együttműködni az államok, amely közös értékeken és érdekeken alapul. A klímaváltozás pedig egy olyan jelenség, amellyel mindenki szembesülni fog, ezért elengedhetetlen a koordinált együttműködés. Ez Obama elnöksége alatt teljes támogatást élvezett, kérdés, hogy Trump elnöksége hogyan viszonyul ehhez, és hajlandó lesz-e multilaterális fórumokon keresztül együttműködni.

KONKLÚZIÓ

Barack Obama 2008-as megválasztását követően sokan nagy reményeket fűztek az amerikai (kül) politika változásához. Az előző két Bush adminisztráció külpolitikája pragmatista, realista elveket követett, unilaterálisan alakította külkapcsolatait.. Obama külpolitikai agendájában kifejtette, hogy nagyobb hangsúlyt/szerepet kíván adni a nemzetközi együttműködéseknek, és erősíteni kívánja az Egyesült Államok multilaterális kapcsolatait.

A multilateralizmus államok együttműködésén alapul egy közös cél elérésének érdekében, az államok ugyanazon az értékeken osztoznak, amely lehetővé teszi a kooperációt az eltérő nemzeti érdekek és politikák mellett. Ez megvalósulhat intézményeken, nemzetközi szervezeteken keresztül, illetve eseti megállapodásokon, szerződéseken keresztül is. Obama külpolitikai stratégiájában fontos szerepet szán ennek a gyakorlatnak, kiemelve a nemzetközi szervezetek-ENSZ kiemelkedő fontosságát, szakítva a korábbi évek uni és bilaterális gyakorlataival, valamint a nem túl pozitív nemzetközi megítélésen is szeretne javítani.

A tanulmány nemzetközi szerződéseket, megállapodásokat vizsgált, mennyiben felelnek meg a multilaterális külpolitikai gyakorlatoknak. A vizsgált megállapodások megfelelnek a multilateralizmus meghatározásának, mivel sem egyoldalúan, sem bilaterálisan nem kivitelezhetők. Az iráni atommegállapodás több évtizedes szankcióknak és ellenségeskedésnek vetett véget a térségben valamint lehetővé teszi a további együttműködéseket Iránnal. A szabadkereskedelmi egyezmények nem példa nélküliek, a TPP-t és a TTIP-t megelőzte a NAFTA az Egyesült Államok, Kanada és Mexikó között, amely működőképesnek bizonyult. A környezetvédelem terén pedig az egyetlen lehetőség a nemzeteken és határokon átívelő probléma kezelésére. Összességében Obama külpolitikájában az elmúlt évek gyakorlatához képest jóval jellegzetesebben jelentek meg a nemzetközi kooperációra vonatkozó igények. Kérdés, hogy ebből Donald Trump mennyit tart meg és milyen irányba mozdítja el az Egyesült Államok külkapcsolatait.

FORRÁSOK

“A Historic Commitment to Protecting the Environment and Addressing the Impacts of Climate Change.” *Whitehouse.gov*, December 15, 2015. <https://www.whitehouse.gov/the-record/climate>.

“American Foreign and Security Policy under Barack Obama: Change and Continuity : Centre for European and North Atlantic Affairs – Analysis.” Accessed January 13, 2017. <http://cenaa.org/analysis/american-foreign-and-security-policy-under-barack-obama-change-and-continuity/>.

“Barack Obama’s Foreign Policy.” *Foreign Policy*. Accessed January 13, 2017. <https://foreignpolicy.com/2011/11/17/barack-obamas-foreign-policy/>.

“Iran Nuclear Deal: Key Details.” *BBC News*, January 16, 2016, sec. Middle East. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-33521655>.

“Multilateralism and Post-Cold War US Foreign Policy.” Accessed January 16, 2017. http://www.public.iastate.edu/~pol_s.358/10feb.htm.

“Obama, Barack. “Full Text: Obama’s Foreign Policy Speech.” *The Guardian*, July 16, 2008, sec. US news. <https://www.theguardian.com/world/2008/jul/16/uselections2008.barackobama>.

Peter Rudolf. “Liberal Hegemony and US Foreign Policy under Barack Obama.” Stiftung Wissenschaft und Politik, August 2016. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2016C40_rdf.pdf.

“About the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) - Trade - European Commission.” Accessed February 23, 2017. <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/>.

“Iran | Countries | NTI.” Accessed February 23, 2017. <http://www.nti.org/learn/countries/iran/>.

“Pragmatic Multilateralism: Strategies for Engagement in an Age of Interdependence.” *Council on Foreign Relations*. Accessed February 23, 2017. <http://www.cfr.org/world/pragmatic-multilateralism-strategies-engagement-age-interdependence/p5996>.

“The Trans-Pacific Partnership @ USTR.gov.” *The Trans-Pacific Partnership @ USTR.gov*. Accessed February 23, 2017. <http://www.ustr.gov/tpp>.

Granville, Kevin. “What Is TPP? Behind the Trade Deal That Died.” *The New York Times*, August 20, 2016. <https://www.nytimes.com/interactive/2016/business/tpp-explained-what-is-trans-pacific-partnership.html>.

“World Powers Reach Nuclear Deal with Iran to Freeze Its Nuclear Program.” *Washington Post*. Accessed February 23, 2017. https://www.washingtonpost.com/world/national-security/kerry-in-geneva-raising-hopes-for-historic-nuclear-deal-with-iran/2013/11/23/53e7bfe6-5430-11e3-9fe0-fd2ca728e67c_story.html.

Beeson, Mark, and Richard Higgott. "Hegemony, Institutionalism and US Foreign Policy: Theory and Practice in Comparative Historical Perspective." *Third World Quarterly* 26, no. 7 (2005): 1173-188. <http://www.jstor.org/stable/4017810>

Keohane, Robert O. "Multilateralism: An Agenda for Research." *International Journal* 45, no. 4 (1990): 731-64. doi:10.2307/40202705.

Ruggie, John Gerard. "Multilateralism: The Anatomy of an Institution." *International Organization* 46, no. 3 (1992): 561-98. <http://www.jstor.org/stable/2706989>

“The Contingent Legitimacy of Multilateralism (PDF Download Available).” Accessed February 23, 2017. https://www.researchgate.net/publication/228621543_The_contingent_legitimacy_of_multilateralism.

“The Myth of American Isolationism (PDF Download Available).” *ResearchGate*. Accessed February 23, 2017.

https://www.researchgate.net/publication/227498689_The_Myth_of_American_Isolationism.

Podliska, Bradley Florian. *Acting Alone: U.S. Unilateral Uses of Force, Military Revolutions, and Hegemonic Stability Theory*, 2009. <http://oaktrust.library.tamu.edu/handle/1969.1/ETD-TAMU-1965>.

Admin. "National Security Strategy 2010." *National Security Strategy Archive*, March 23, 2012. <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010/>.

Admin. "National Security Strategy 2015." *National Security Strategy Archive*, February 10, 2015. <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2015/>.

"Külügyi És Külgazdasági Intézet." Accessed February 23, 2017. <http://kki.gov.hu/az-irani-nuklearis-keretmegallapodas-1>.

-
- ¹ Robert O. Keohane: Multilateralism an agenda for research. *International Journal* XLV autumn 1990
- ² US names 'coalition of the willing'. Tuesday, 18 March, 2003.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2862343.stm>
- ³ John Gerard Ruggie: Multilateralism: the Anatomy of an Institution. *International Organization*, Vol. 46, No. 3 (Summer, 1992)
- ⁴ Bear F. Braumoeller: The Myth of American Isolationism. *Foreign Policy Analysis* (2010) 6. P.352.
- ⁵ Bradley Florian Podliska: Acting Alone: U.S. Unilateral Uses of Force, Military Revolutions, and Hegemonic Stability Theory. August 2007. p.13.
- ⁶ Pragmatic Multilateralism: Strategies for Engagement in an Age of Interdependence. *Council on Foreign Relations* May 23, 2003
- ⁷ L.d(6)P.7.
- ⁸ Full text: Obama's foreign policy speech. The Guardian. 16 July 2008.
<https://www.theguardian.com/world/2008/jul/16/uselections2008.barackobama>
- ⁹ Ld. erről: Barati András – Stepper Péter: „Tárgyalások az iráni nukleáris programól: Út a félelemvezérelt gondolkodástól a pragmatikus kooperációig?” IN: Stepper Péter – Szálkai Kinga: *A biztonsági szerkezetális értelmezése*, Publikon Kiadó, Pécs, 2015.
- ¹⁰ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010/>
- ¹¹ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2015/>
- ¹²N. Rózsa Erzsébet: Az iráni nukleáris keretmegállapodás. *Külügyi és Külgazdasági Intézet*. T-2015/3.P.3.
- ¹³ <http://www.nti.org/learn/countries/iran/>
- ¹⁴ L.d(11) P.4.
- ¹⁵ L.d(11)P.6.
- ¹⁶World powers reach nuclear deal with Iran to freeze its nuclear program.
https://www.washingtonpost.com/world/national-security/kerry-in-geneva-raising-hopes-for-historic-nuclear-deal-with-iran/2013/11/23/53e7bfe6-5430-11e3-9fe0-fd2ca728e67c_story.html
- ¹⁷ *Peter Rudolf*: Liberal Hegemony and US Foreign Policy under Barack Obama. *Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs*. August 2016. P.4.
- ¹⁸ Kevin Granville: What Is TPP? Behind the Trade Deal That Died. January 23, 2017
<https://www.nytimes.com/interactive/2016/business/tpp-explained-what-is-trans-pacific-partnership.html>
- ¹⁹ <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/>
- ²⁰ A Historic Commitment to Protecting the Environment and Addressing the Impacts of Climate Change. <https://www.whitehouse.gov/the-record/climate>.

CIKK

A BUSH- ÉS AZ OBAMA-ADMINISZTRÁCIÓ KLÍMASTRATÉGIÁJÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE

Sereg Eszter

ABSZTRAKT

Napjainkban a klímát érintő veszélyek egyre inkább globálisan jelentkező kihívások elé állítják az államokat és a nemzetközi szervezeteket. Rendkívül fontos tényezővé vált a környezettudatosság és a környezetvédelem, ezek óvása és fenntartása nemzeti, és az egyre jobban jellemző globális szinten. Súlyos mértékben befolyásolja világunk klímáját és élővilágát a káros anyagok kibocsátása, melyek globális felmelegedéshez, a sarka hótakarók elolvadásához és ennek következtében fajok eltűnéséhez vezethet. Emellett az emberi életet is megnehezítené az egyre csökkenő mennyiségű ivóvíz, élelmiszer, energia és egyéb szükséges források megléte illetve hiánya, mely sajnos a globális népesség növekedésével szembeni, negatív irányt mutat.

Kulcsszavak: klímapolitika, környezetvédelem, USA, Barack Obama, George W. Bush

BEVEZETÉS

Az államoknak egyre nagyobb dolguk akad a fejlettségi szinten fenntartásával vagy növelésével, mely javarészt nem összeegyeztethető a környezettudatos technológia, eszközök használatával. A fejlett országok a gazdaságuk megfelelő működése érdekében túlnyomó esetben nem engedhetik meg a környezetvédelmi szempontok figyelembe vételét, ugyanakkor az ő esetük remek példát állíthat a világ többi országa számára, hogy kövessék a globális klíma védelmének irányába tett intézkedéseket. A fejletlen országok a gazdaságuk fellendítése mellett nem veszik figyelembe, hogy az ahhoz szükséges technológia, esetleg eszközök a környezetre káros hatással vannak.

Az elemzésem célja bemutatni általánosságban, hogy milyen hatásokkal (főként a negatív hatások lényegesek) jár a globális felmelegedés, különösen arra kitérve, melyek az emberek minden napi életét befolyásolják. Nyilvánvalóan az államoknak ezen lehetséges és tényleges, már jelenlevő hatások ellen kell küzdeniük, melyre az egyik legjobb példát az Egyesült Államok tudja szolgáltatni, éppen ezért az elemzés az Egyesült Államokbeli klímastratégiára összpontosít. Ezek után ismertetem mind azon hivatalosan meghozott intézkedéseket, stratégiai lépéseket, melyek George W. Bush illetve, az övét követő Barack Obama-adminisztráció idején hoztak és végrehajtottak, vagy amelyeket elszalasztottak.

Ezek alapján mutatom be, hogy melyik elnökség alatt hoztak létre hatékonyabb és működőképesebb klímastratégiát. Politikai hovatartozásukat tekintve George W. Bush a republikánus párt, míg a jelenlegi elnök a demokrata párt képviselőjeként vezeti az Egyesült Államokat, mindez befolyásolta az két elnök klíma stratégiáját. Az időben hozzánk közelebb álló Barack Obama „Klíma Akcióterve” számos célkitűzést állított az Egyesült Államok elé, melynek megfelelnie nem egyszerű vállalkozás, ellenben rengeteg elemzési és kutatási alapot biztosított számomra.

Lényeges megjegyezni, hogy az Egyesült Államok, mint a világ vezető nagyhatalma politikailag, gazdaságilag, katonailag, éppen ezért a környezetet károsító anyagok kibocsátása terén is az élmezőnyben szerepel. Az egyik legjelentősebb gázkibocsátás

csökkentéssel kapcsolatos egyezmény alapján elemzem, hogy milyen tényezők járultak hozzá az Egyesült Államok múlt és jelenbeli klímastratégiájához; illetve, hogy miért nem ratifikálta a George W. Bush idején fennálló kormány a kiotói egyezményt. Az egyezményt hosszabban kifejtem és elemzem miért vált kudarc belőle, már a 2000-es évek elejére annak ellenére, hogy lassan a második kötelezettségvállalási időszak végére érünk.

A GLOBÁLIS FELMELEGEDÉS NEGATÍV (ÉS POZITÍV HATÁSAI)

Az alcímben zárójelbe került pozitív hatások lényegesen kisebb arányban vannak jelen, mint a negatív hatások, így több szerepet kapnak a globális klímaváltozás vizsgálata során. A problémát nem szabad és nem is lehet csupán az egyik oldalról megvizsgálni, ugyanis akkor kimaradnak olyan fontos tényezők, melyek segítenek eldönteni, hogy a klímaváltozást negatív vagy pozitív jelenségnek tekintjük-e és ezek után már jobb belátással állhatunk a kezeléséhez.

Az első fontos szempont az a környezetre közvetlenül kifejtett hatás, melynek következtében a globális átlaghőmérséklet melegszik. Ez először mindenképpen pozitív hatásnak tűnik ugyanis a trópusi, mediterrán élővilág megjelenhet több területen, a növényeket az évnél nagyobb szakában lehetne termelni, így fejlődhetne a gazdasága azoknak az országoknak, melyek nagyrészt a mezőgazdasági szektorból tartják fel magukat. Ám a másik oldalról vizsgálva rájövünk, hogy a hideg éghajlati övben élő állat és növényvilág csökkenéséhez vagy teljes eltűnéséhez vezethet.

A melegedés következtében az éghajlati körülmények is megváltoznak az egyes övezetekben, a hideg öv megszűnéssel fenyeget. A jégsapkák elolvadhatnak, melyek hosszútávon növelik a vízszint magasságát, így fenyegetve a vízparti államok helyzetét. A NASA kutatásai alapján a következő évszázadra akár 30,5-122 centiméterrel is megnövekedhet a vízszint¹, az utána következő évtizedekben és évszázadokban pedig folytatódna, ami áradásokhoz vezet. Szintén a NASA kutatásai kimutatták, hogy a sarki jég területe 1979 és 2015 között milyen nagy mennyiségben lecsökkent, ugyanis nagyjából a felére redukálódott (pontos adatok szerint: 1979 decemberében 7,83 km² volt, 2014 decemberében már kizárólag 4,63

km²). Az eddigi forró éghajlati övezethez tartozó területek egyre nagyobbá válna a forróság és a szárazság, melyek az amúgy is jelentős ivóvízhiányt rohamosan növelnék; egyre kevesebb ember, állat és növény bírná elviselni az ottani klímát, így új otthont kellene keresniük.

Az Egyesült Államokra specifikusan levetítve készült egy jelentés, mely öt részre osztotta az államokat aszerint, hogy milyen hatás fenyegeti őket a globális felmelegedés miatt, a régiók pedig a következők: észak-keleti; észak-nyugati; dél-keleti; dél-nyugati és közép-nyugati. Csak megemlítés szintjén az észak-keleti régióra meleg frontok, heves esőzések és vízszintnövekedés lehet jellemző; az észak-nyugati részt árvizek, erózió, az óceán savasodása, rovarjárványok és a fák tömeges elpusztulása, erdőtüzek fenyegetik. A dél-keleti területnek extrém mértékű hőmérséklettel és vízhiánnyal kell megküzdenie; a dél-nyugati részt magas fokú szárazság, rovarjárványok, emelkedett hőség, csökkent mezőgazdasági termelésre alkalmas terület, áradás és egészségügyi veszélyek sújthatják. Az utolsó, közép-nyugati régió működését szintén extrém hőség, áradások, heves esőzések, a vizek minőségének csökkenése nehezítheti meg.¹

A Mellékletek 1. ábrája bemutatja az 1850-es évektől kezdődően a 2010-es évek közepéig a javarészt növekvő tendenciát mutató globális vízszintnövekedést, melynek kiindítója a globális felmelegedés, illetve üvegházhatású gázok koncentrációját. A 2. ábra arra világít rá, hogy a globális klímaváltozás milyen negatív hatásokkal járhat az élelmiszertermelésre és ennek következtében az emberek életére. A 3. ábra pedig egy általános áttekintést ad a globális klímaváltozás környezetre káros hatásairól, melyek elkerülése vagy lelassítása a klímastratégiák legfőbb célkitűzése.

A KIOTÓI EGYEZMÉNY SIKERTELENSÉGE

Kétség kívül az egyik döntő fordulatot a globális klímastratégia terén a Kiotó-i egyezmény jelentette, illetve jelentette volna, azonban a legnagyobb káros gáz kibocsátó országok nem ratifikálták csak aláírták, többek között az Egyesült Államok és Kína sem sem.

A Kiotó-i egyezmény (eredeti nevén: Kyoto Protocol) az ENSZ éghajlat-változási keretegyezmény (eredeti nevén: United Nations

Framework Convention on Climate Change, 1992. május 9-én, New York-ban fogadták el, majd 1994. március. 21-én lépett életbe²⁾ jegyzőkönyveként létrehozott szerződés, mely a résztvevő tagállamokat kötelezi az üvegházhatású gázok kibocsátásával kapcsolatosan kitűzött célok elérésére. Az egyezményt 1997. december 11-én³⁾ írták alá Japánban, Kiotóban, hatályba pedig 2005. február 16-án³⁾ lépett.

A jegyzőkönyvet hat konkrét üvegházhatást okozó gáz csökkentése érdekében hozták létre, ezek név szerint: „szén-dioxid (CO₂); metán (CH₄); nitrogén-oxid (N₂O); fluorozott szénhidrogének (HFC-k); perfluor-karbonok (PFC-k); kén-hexafluorid (SF₆)”⁴⁾. Az egyezményt aláíró fejlett országok 2008 illetve 2012 között 5%-al kívánták csökkenteni az üvegházhatású gázok csökkentését az 1990-es szinthez képest, míg az Európai Unió országai 6-8% csökkentésre tettek ígéretet. Az első kötelezettségvállalási időszak végére, 2012 decemberében létrehoztak a jegyzőkönyvhöz egy kiegészítést Dohában, mely újabb nyolc évre meghosszabbította a gázkibocsátás csökkentése iránt tett kötelezettségeket és 2013. január 1-jén megkezdődött a második vállalási időszak⁵⁾.

Az egyezmény 28 cikkelye leírja az aláíró tagállamok számára az egyes kitűzött célokat illetve azok teljesítésével kapcsolatos ajánlatokat tesz. Azoknak az országoknak, melyek nem írták alá, vagy az aláírást követően nem ratifikálták az egyezményt a számos ok között az volt az indokuk, hogy mivel „jogilag kötelező erejű és számszerűsített célokat ír elő”, ezért ez beleszólást jelent a környezettel kapcsolatos politikájukba. Mindamellet pedig ezeknek az országoknak - mint például az Egyesült Államok is – elérhetetlen célkitűzéseket jelentettek az egyezmény foglaltak.

Az egyezmény első kudarcát jelentő lépés az Egyesült Államokhoz és Kínához köthető, ugyanis, mindkét ország az egyik legtöbb mennyiségű üvegházhatású gáz kibocsátásáért felelős ország, amelyek ugyan aláírták a jegyzőkönyvet, azonban sosem ratifikálták. Ez bélyeget nyomott a jegyzőkönyv jövőbeli életére, ugyanis ez a két ország hatalmas hányadát teszik ki a globális szintű környezetszennyezésnek.

Ennek ellenére a 2006-os évig több mint 160 ország csatlakozott az egyezményhez és ez által az üvegházhatású gázok csökkentése érdekében tett kezdeményezéshez. Ám a 2011-es év meglepő

adatokkal szolgált, ugyanis minden addiginál nagyobb környezetszennyező kibocsátást lehetett tapasztalni és a résztvevő tagállamok megkérdőjelezték az egyezmény értelmét. Az ENSZ Éghajlat-változási Kormányközi Testületének (eredeti nevén: Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) 2012-ben kiadott jelentésében megállapította, hogy „2011-ben az üvegházhatású gázok mennyisége az atmoszférában egy új rekordmagasságot értek el”⁶. Ez a globális átlaghőmérsékletben 3-5 fokos növekedést jelentene pár évtizeden belül (a Guardian egyik cikke szerint az átlaghőmérséklet a 2060-as évek elejére 4 fokos növekedést fog elérni⁷), ami csekély számnak tűnik, azonban hosszútávon hatalmas következményei lehetnek és lesznek.

OBAMA ELNÖKSÉGÉNEK KLÍMASTRATÉGIÁJA

A 2009. január 20-a óta hivatalban elnöklő Barack Obama egy új korszakot teremtett az Egyesült Államok történetében az őt megelőző George W. Bush után, hiszen az ország legelső színesbőrű elnökévé választotta a nép. A klímaváltozás elleni harcban is úttörő szerepet játszott, az ő nevéhez kapcsolható a legelső igazi amerikai klímastratégia, melyet 2013-ban adtak ki és az „elnök klímaügyi cselekvési tervének” nevezték el.

A tervet három nagyobb fejezetre osztották, majd azokon belül találhatóak az egyes alfejezetek, melyek specifikusabb irányban közelítik meg a stratégiai célkitűzéseket a 2020-as évig. A három fejezet közül az első a szén kibocsátás csökkentésére irányul az Egyesült Államokon belül; a második fejezet lényege, hogy az Egyesült Államok kellőképpen felkészüljön a klímaváltozás hatásaira; az utolsó fejezet pedig az Egyesült Államok vezető szerepét hivatott megőrizni, annak formájában, hogy nemzetközi klímaváltozás elleni kezdeményezéseket tesz.

A legelső fejezet első alfejezetének célja, hogy az Egyesült Államok olyan energia technológiákat használjon, melyek kevésbé szennyeznek a környezetet és megújuló energiaforrásokat alkalmazzanak. Ezért az egyik legjelentősebb célkitűzés az erőművek gázkibocsátásának nagymértékű redukálása, melyek szennyezése az Akcióterv számításai szerint nagyjából a harmadát teszi ki a nemzeti összes üvegházhatású gáz kibocsátásnak. A probléma a megvalósításnál

jelentkezik, ugyanis az energia felhasználás kérdésköre állami szabályozás alatt áll, szükség lenne egy közös szövetségi szintű irányítás.

Az Obama kormány tervbe vette, hogy az Egyesült Államok vezető szerepét megőrzi a megújuló energiaforrások felhasználásának mértékében. „Az elnökség első ciklusában a szél-, nap- és geotermikus erőforrásokból kinyert elektromosság használata több mint a duplájára nőtt.” Az eredmények elérésére újabb célkitűzéseket jelentettek be, többek között újabb megújuló energetikai létesítmények illetve farmok építése és ezzel egyidejűleg rengeteg új munkahely megteremtése; a Védelmi Minisztérium ígéretet tett a megújuló energiaforrások fokozott használatára; vagy a szövetségi ügynökségek nagyobb arányú megújuló energia felhasználása. A 2014-es évi költségvetés egyik lényeges eleme volt, hogy a „tisztá energiára” irányuló kutatásokra, fejlesztésekre szánt keretet megnövelték 30%-kal, mely 7,9 milliárd dollárt jelentett.

Az energiaszállítás során is nagy mennyiségű szennyezés kerül a légkörbe, így szükségesnek találták a szállítási szektor korszerűsítését. „A nagy teljesítményű járművek a második legtöbb káros gázt kibocsátó eszközök a szállítási szektorban”, így a 2014 és 2018 közötti időszakra tekintve ezekre a járművekre egy üzemanyag felhasználás standardot adtak ki, melynek köszönhetően nagymértékben csökkenhet az általuk okozott szennyezés mennyisége. Az Egyesült Államok legmeghatározóbb üzemanyag szabályozása jött létre az Obama elnökség alatt, mely azt jelentette a szállítmányozó járművek számára, hogy 2020-ra le kell csökkenteniük az 54,5 mérföldenként elhasznált üzemanyag mennyiségüket egy gallonra.

A harmadik összetevője a gázkibocsátásnak a háztartásoknál és vállalkozásoknál keresendő, ugyanakkor az emberek jólétét növeli, minél kevesebbet kell fizetniük ugyanazokért a szolgáltatásokért. Ennek érdekében gyártanak és használnak a vállalatok energia hatékony eszközöket, melyekkel hosszútávon pénzt spórolnak meg, a versenyképességet növeli és a környezetet sem szennyezik már annyira, mint korábban. Obama első elnökségi ciklusa alatt több mint egy millió háztartásban sikerült fejlesztéseket végrehajtaniuk, így csökkentve hűtési és fűtési számlájukat. Létrehoztak energia hatékonysági minimális elvárásokat bizonyos eszközökkel

kapcsolatban, mint például a mosogatógépek, hűtőszekrények. Fontos célkitűzésnek tekinthető, hogy az energia hatékonysági újítások ne csak a városokban, hanem vidéken is létrejörjenek és egyre kisebb különbség legyen a két terület között. Elindítottak egy „Jobb épületek kihívása” nevű kezdeményezést, melyre arra irányul, hogy az Egyesült Államokon belüli hirdetéscélú és ipari épületeket 20%-kal energia hatékonyabbá tegyék a 2020-as évig. Ennek eszközei az egyes épületekben használt eszközök korszerűsítése energia hatékony eszközökre illetve ennek eredményeként a felhasznált energia mennyiségének csökkenése.

A következő alfejezet a konkrétan meghatározott üvegházhatású gázok csökkentésére koncentrál, legelőször a fluorozott szénhidrogénekre (HFC-k), mely a fentebb megismert kiotói egyezmény részét is képezte és elsősorban hűtésre illetve légkondicionálásra használnak. E gázok kibocsátásának csökkentésére felállítottak egy standardot az autók és teherautók számára

Az első fejezet lezáró része a szövetségi irányítás elérésére fekteti a hangsúlyt, mely egy ilyen fajsúlyos probléma esetén nélkülözhetetlen. A szövetségi ügynökségek energiafelhasználásnak csökkentése lényeges és ebben már számokkal mérhető eredményt sikerült az Obama-kormányzatnak elérnie. Konkrétan az üvegházhatású gázok kibocsátását tudták 15%-kal csökkenteni, ellenben a kormányzat újabb célt tűzött ki, melynek értelmében 2020-ig az energiafelhasználásuk 20%-kát az megújuló energiaforrások fogják biztosítani. Mind emellett Obama elnök aláírt egy szerződést, melynek célja, hogy a szövetségi ügynökségek energia hatékonyságuk növelése érdekében újabb szerződéseket kössenek. Az akcióterv pontos leírása alapján ezek a szerződések a következőket eredményezik: gazdasági növekedés, hasznosítja a privát szektor innovációit, a lehető legkisebb áron növeli az energia hatékonyságot az adófizető számára, miközben hosszútávon csökkenti a költségeit.⁷

A második fejezet a lehetséges hatások elkerülése helyett a ténylegesen jelenlevő problémák kezelésére íródott meg. „Pár hónappal az akcióterv megjelenése előtt először adtak ki úgy nevezett Klímaváltozáshoz Igazodási Terveket, melyek kiemelik azoknak a programoknak és célkitűzéseknek a védelmét, amik a globális klímaváltozás hatásai miatt jöttek létre.⁷ Legelső teendő a negatív

hatások orvoslására az infrastruktúra és a közösségek erősebbé és biztonságosabbá váljanak, különös tekintettel az orvosi ellátásra, mely az esetleg erős felmelegedés, szárazság, természeti katasztrófák esetén rengeteg lakost kell ellátnia. A klímastratégia kiemeli néhány specifikus megoldást a cél elérésére.

Nyilvánvaló célként az akciótervbe foglalták a természetes erőforrások és a gazdaság védelmét, hiszen a klímaváltozás lényegében minden egyes szektort, ha közvetve is, de érintene. Ahhoz, hogy ezeket a szektorokat a megfelelőképpen tudják védelmezni és a felmerülő problémákat kezelni tudják, először fel kell ismerniük és azonosítaniuk kell ezeket az esetleges kihívásokat. Az egészségügyi szektornak megfelelően fel kell készülnie arra, hogy a klímaváltozás okán rohamosan megnövekedő ellátandó lakosságot kezelni tudja, a szektor „rugalmasságát” igyekezzen előre mozdítani. A keletkező károk és veszteségek előre láthatólag a biztosítási szektort is súlyosan fogják érinteni, fel kell készíteni a privát és állam biztosítókat a klímaváltozás hatásaira.

Áttérve a természeti források védelmére, a legelső, amivel foglalkozni kell, az a földek és a természetes vízi források állapota és megőrzése. Ezeknek köszönhetően enyhíthetőek a klímaváltozás káros hatásai. „Az adminisztráció végrehajt olyan intézkedéseket, melyek elősegítik a vízi és vadon élő populációk, erdők és más növényi közösségek, édesvízi erőforrások és az óceán ellenálló képességét.”⁸ Az agrárszektor a következő, aminek a védelmét és rugalmasságát biztosítani szeretnék, többek között segélyek nyújtásával illetve technika támogatás nyújtásával, melyeknek köszönhetően még hatékonyabb lehet a víz felhasználásuk a szárazság elkerülése végett.

El is jutottunk a következő szemponthoz, mely a szárazság elkerülése és kezelése a megnövekedett hőmérséklet miatt. Ezzel kapcsolatos együttműködés érdekében hozták létre a „Nemzeti Szárazság elleni Rugalmassági Partnerséget”⁸, mely a jövőbeli szárazságot hivatott megelőzni illetve a már jelenlevő szárazság okozta negatív hatásokat csökkenteni. A szárazsággal és a megnövekedett hőmérséklettel szorosan összefügg az erdőtüzek gyakoriságának emelkedése, ezért az Egyesült Államoknak fel kell arra készülnie, hogy kevésbé legyenek veszélyeztetve az erdők környezetében található települések. A szárazsággal ellentétes áradások szintén súlyos mértékű károkat okozhatnak, ezért a

szövetségi ügynökségek dolgozniuk kell az áradás okozta károk elkerülésével és enyhítésével kapcsolatos standardokon.

A harmadik fejezet tartalmát tekintve a nemzetközi, globális együttműködés szükségességét emeli ki, ugyanis egyetlen ország cselekvései nem elegendőek ahhoz, hogy a globális klímaváltozás lelassuljon. A multilaterális szerződések más országokkal elengedhetetlenek annak érdekében, hogy hosszútávon csökkenni tudjon az üvegházhatású gázok kibocsátása a légkörbe. 2009-ben 17 olyan ország kötött egyezséget, melyek a globális üvegházhatású gáz kibocsátás nagyjából 75%-áért felelősek, így egymást támogathatják, illetve ösztönözhetik a fejlesztésekre és a gáz kibocsátás csökkentésre. az Obama-kormány néhány nagyobb gazdaságú országgal is erősíteni kívánja a bilaterális szerződéseit, így többek között Kínával, Indiával és Brazíliával.

Az amerikai tervek között szerepelt, hogy elősegítik világszerte a megújuló, tiszta és energia hatékony források használatát. A cél, hogy finanszírozzák és támogassák a megújuló energiaforrásokat felhasználó projekteket, szorgalmazzák a szén és olajalapú források felhasználásának kicserélését megújulóakra; támogassák a nukleáris energia biztonságos felhasználását; kooperáljanak tiszta szén technológiákról, illetve olyan programokat hoznak létre, melyek fejlesztik és elterjesztik az energia hatékony technológiákat.⁷ Az ország több mint 20 másik országgal (például: Mexikó, Dél-Afrika vagy Indonézia⁷) kötött egyezményt, hogy támogassák az alacsony gáz kibocsátásért felelős újításokat, melyek segítségével a gazdaságuk növekedhet.

Ezenkívül a NATO szövetségen belül is szorgalmazták, hogy nagyobb hangsúlyt fektessen a katonai szövetség az energiabiztonságra⁸, illetve külön érdekesség, hogy az amerikai hadsereg is több támaszponton igyekezett a hadsereg fosszilis energia felhasználását csökkenteni, gázüzemű járműveket használni, illetve megújuló energiaforrásokat (pl. napelemek) alkalmazni.

Létrehoztak célkitűzéseket az egyes fentebb említett energiaforrásokkal kapcsolatban, konkrétan a természetes gázokkal, a nukleáris energiával, a tiszta szénnel kapcsolatban illetve egy negyedik kategóriát az energia hatékonyság képvisel. A természetes gázok esetén azt szorgalmazzák, hogy az olaj alapú forrásokat minél nagyobb arányban cseréljék gázokra, ezzel élénkítve a globális

gázpiacot. A nukleáris energia kapcsán a biztonságra helyezik a hangsúlyt, illetve ezek megfelelő tárolására, eltávolítására és a minőség irányítására. A tiszta szén technológia minél gyakoribb felhasználást igyekeznek elérni, bilaterális és multilaterális egyezményekkel. Az energia hatékonyság nagyrészt arra terjed ki, hogy szorgalmazzák az energia hatékony eszközök használatát, emellett pedig segítik globális téren a követelmények beiktatását és teljesítését.

A legutolsó rész, melyet én külön kiemelek, az a globális rugalmasság erősítése a klímaváltozással kapcsolatban. Ahogy az „Akciótervben” fogalmaznak, „nem kockáztathatják több millió ember életét azzal, hogy nem készülnek fel a globális klímaváltozás hatásaira”.⁷ Ennek értelmében megnövelték az országok a változásokra adott kezeléseinek kapacitását, mind amellet erősítik a kormányzati illetve helyi közösségi kezelőképességet, innovatív finanszírozási veszélykezelési eszközöket fejlesztenek ki, szárazságtűrő magokat osztanak szét és illetve szorgalmazzák olyan gyakorlatok bevezetését, melyek segítik a farmerek kezelőképességét az esetleg negatív hatásokkal szemben.

ÖSSZEFOGLALÁS

Lezárásképpen elmondható, hogy az Egyesült Államok rendkívül javuló tendenciát mutat az Obama elnökség óta a globális klímaváltozás lelassításával kapcsolatban, ezzel remek példát mutatva a többi fejlett és fejlődő országnak. Mint vezető szereppel bíró fejlett ország erőteljesen érintenék a klímaváltozás negatív hatásai, melyek ellen nem lehet küzdeni, elkerülni sem lehet őket, de a változások mértékét és időtartamát le lehet csökkenteni közös összefogással, melyet az Egyesült Államok vezetése felismert már.

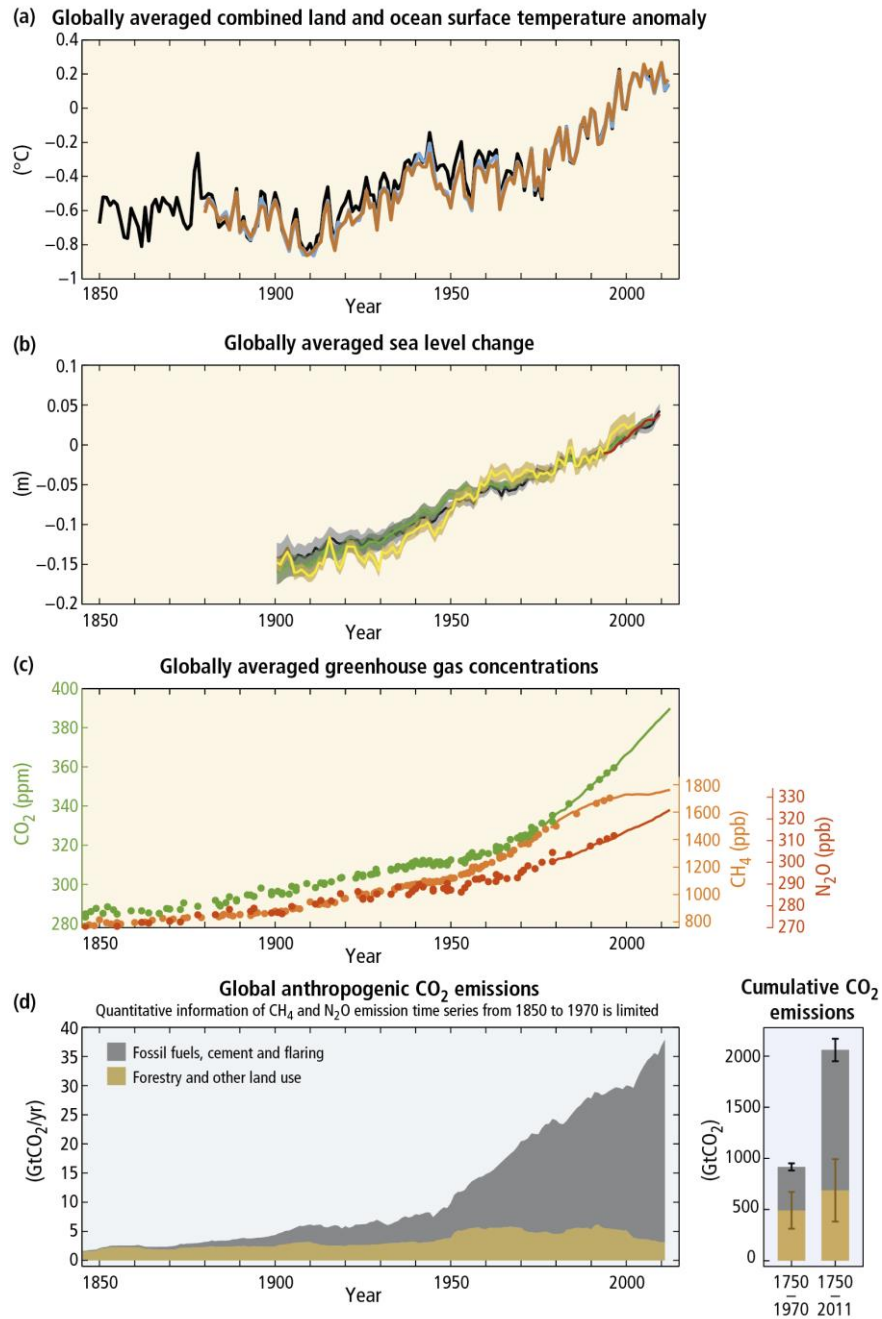
A kiotói egyezmény ratifikálásának elutasítása azonban egy előnytelen döntés volt a Bush-kormányzat részéről, mellyel maga az egyezmény is érvényét veszítette. Az újabb kötelezettségvállalási időszakokban néhány ország nem kívánt részt venni, hiszen az Egyesült Államok – az egyik legnagyobb káros gáz kibocsátó - nem ratifikálta, így nekik már feleslegesnek tűnt. Természetesen a ratifikálás önmagában nem lett volna elegendő ahhoz, hogy az

egyezményben foglalt célkitűzések meg is valósuljanak, azonban egy lépés lehetett volna a többi ország és a klímaváltozás hatásainak csökkentése illetve lelassítása irányába.

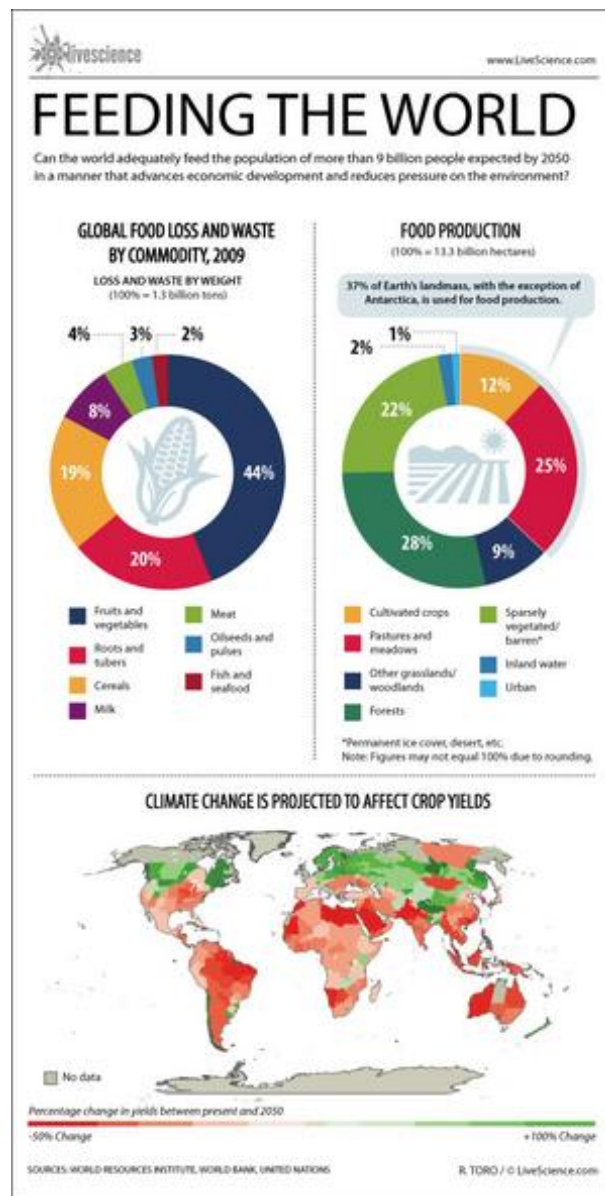
A 2009-es elnökségi csere valóban számos szempontból változást jelentett az egész Egyesült Államok számára, hiszen nemcsak az első színes bőrű elnökük lépett hivatalba, de ezzel együtt a tanulmányban főszerepet kapó klímaváltozáshoz való hozzáállás is hatalmas változásokon ment keresztül pozitív irányban. Már csak az kérdéses, hogy a következő évben hivatalba lépő új amerikai elnök mennyire fogja megtartani az eddigi intézkedéseket és célkitűzéseket.

Az Akcióterv kiadása egy hatalmas lépést jelentett egy környezetbarátabb Egyesült Államok felé, mely ugyanakkor tekintettel van a globális tényezőkre is. Az egyes alfejezetek rendkívül részletesen foglalkoznak a globális klímaváltozás témájával és annak a lehető legnagyobb mértékű lelassításával illetve megállításával. Nem csak arra fektet hangsúlyt, hogy milyen módokon lehet ezt elérni, hanem arra is, hogy ha már bekövetkezett a baj, az ellen mit lehet tenni, mivel lehet a problémára megoldást találni. Ami szintén rendkívül fontos a klímaváltozással kapcsolatban, a nemzetközi kapcsolatok erősítése a témában, akár egyezmények kötéséről van szó, akár csak külföldi fejlesztési projektek indításáról.

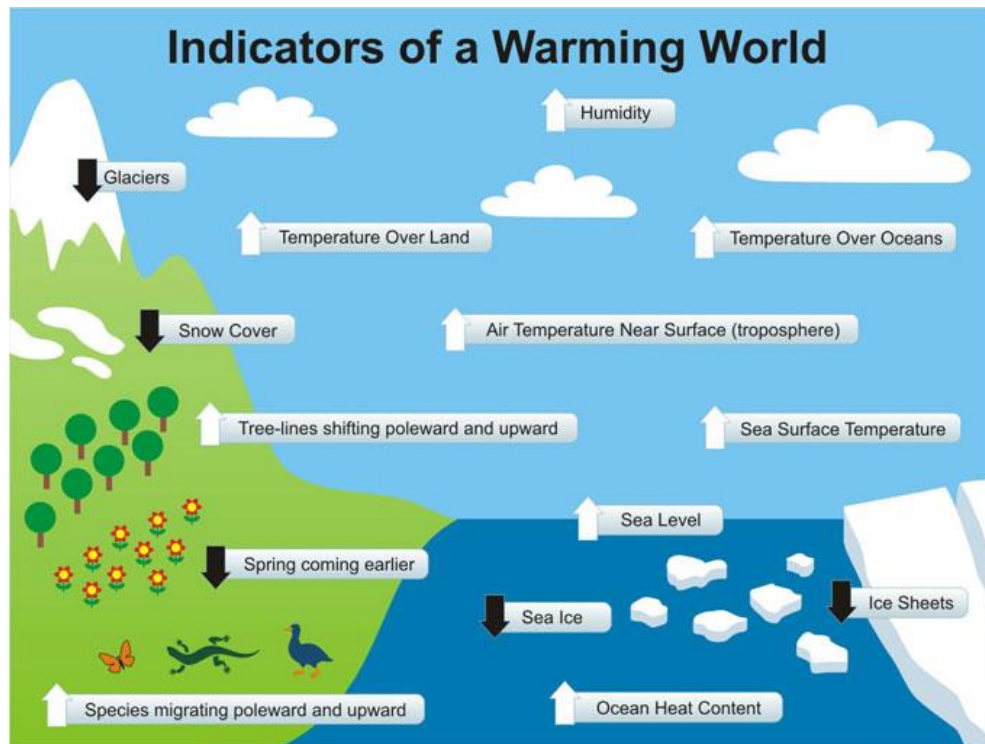
MELLÉKLETEK

1. ábra - A globális vízszintnövekedés illetve üvegházhatású gázok koncentráció az 1850-es évektől napjainkig (forrás: IPCC Report Graphics, <http://www.ipcc.ch/report/graphics/index.php?t=Assessment%20Reports&r=AR5%20-%20Synthesis%20Report&f=SPM>)

2. ábra - A klímaváltozás negatív hatásai az élelmiszertermelésre (forrás: PeakOil, <http://peakoil.com/enviroment/what-11-billion-people-mean-for-food-security>)

3. ábra – A globális klímaváltozás negatív hatásai a Földre (forrás: Alternative Energy Tutorials, <http://www.alternative-energy-tutorials.com/energy-articles/global-warming.html>)

1 The consequences of climate change, NASA Global Climate Change Vital Signs of the Planet, megtekintve: 2016. június 28. 19:11,

<http://climate.nasa.gov/effects/>

2 Kiotói Jegyzőkönyv az éghajlatváltozásról, Eur-Lex Access to European Union Law, megtekintve: 2016. június 12. 15:34,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=URISERV:l28060&from=HU>

3 Kyoto Protocol, United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) hivatalos honlapja, megtekintve: 2016. június 12. 14:50,

http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php

4 Ratification of the second commitment period of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change, Kyoto 2nd commitment period (2013–20), European Commission hivatalos honlapja, letöltve és megtekintve: 2016. június 12. 16:01,

http://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/docs/com_2013_768_en.pdf

5 Greenhouse gas concentration reached record high in 2011, says UN report, UN News Centre, megtekintve: 2016. június 22. 17:58,

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=43545#.V3MWOPmLSUk>

6 Michael D. Lemonick: CO2 hit record high in 2011 – UN report, The Guardian, megtekintve: 2016. június 22. 18:17,

<https://www.theguardian.com/environment/2012/nov/20/co2-record-high-2011-un-report>

7 Executive Office of the President, The President's Climate Action Plan, The White House, 2013. június, 6-21. oldal, megtekintve: 2016. június 30. 19:23,

<https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/image/president27climateactionplan.pdf>

⁸ Ld. erről: Stepper Péter - Szálkai Kinga: NATO's Energy Security Agenda and its Possible Applications in the South Caucasus, *Caucasus International*, Vol. 4. No. 3-4 27-44. 2015.

CIKK

TRUMP KÜLPOLITIKÁJA, MINT VALÓS PROGRAM?

Teleki Pál

ABSZTRAKT

A 2016-os amerikai elnökválasztási kampány történelmi jelentőséggel bír. A Trump-jelenség felrúgta az eddigi politikai kultúrát és helyette az egyszerű átlagember elégedetlenségét és problémáit helyezte előtérbe. Azonban felmerül a kérdés, hogy az establishmenttel való elégedetlenségre alapozott elképzelései valóban képesek-e megállni a helyüket mint valós külpolitikai stratégia. Ezt járja körül a következő véleménycikk éttekintve a Donald Trump személyes politikai pályafutását, a nemzetközi keresedelmről vallott elképzeléseit és biztonságpolitikai programját.

Kulcsszavak: USA, Kereskedelem, NATO, Kína, Közel-Kelet

BEVEZETÉS

Donald J. Trump 2015. június 16-án a New Yorki Trump Towerben tartott beszédét, melyben bejelentette indulását az elnökjelöltségért, a közvélemény nem vette túl komolyan.¹A bejelentést követő negatív kampány²ellenére azonban Trump sikeresen megőrizte lendületét és következetesen folytatta az előválasztási kampányt. A május 3-án Indiana államban aratott előválasztási győzelme hatására a másik két elnökjelölt-aspiráns, Ted Cruz és John Kasich, felhagyott kampányával, és ezáltal Trump maradt az egyedüli jelölt a Republikánus Párt színeiben. Jelen tanulmány célja bemutatni Trump külpolitikai célkitűzéseinek valós határait, arra a kérdésre keresve a választ, hogy mit érthetünk Trump-doktrína alatt. Először a kereskedelem és munkahelyek összefüggését, majd a Kínával való kapcsolatrendszer újraértelmezését, ezután a katonai szerepvállalásokról alkotott célkitűzéseit, végül pedig a Közel-Kelet problémáira adott válaszait mutatom be és értékelem elképzelései megvalósíthatóságának tükrében.

KI VALÓJÁBAN DONALD J. TRUMP? MI A
SIKERÉNEK TITKA?

Trump 1946-ban New Yorkban született, öt testvér közül a másodikként. Felsőfokú tanulmányait a Fordham Egyetemen és a Pennsylvaniai Wharton Schoolban végezte. Apja, Frederick Christ Trump ingatlanos cégénél, az Elizabeth Trump & Sonnál kezdte üzleti karrierjét, majd 1971-ben átvette vállalatot, mely innentől kezdve a Trump Organization nevet viselte. Nettó vagyona 2014. június 30-ával saját állítása szerint 8,7 milliárd dollár³, míg a Forbes becslései szerint „csupán” 4,5 milliárd dollárt tesz ki⁴. Saját személyét úgy írja le, mint a tökéletes üzletember archetípusa, akinek életútját a folyamatos siker jellemzi. Elnöki ambíciói már a 2000-es elnökválasztási kampányban is megjelentek, ekkor a Reform Párt színeiben próbált indulni, azonban George W. Bush és Al Gore fölényét látva visszalépett. A 2016-os elnökválasztási kampányban már jóval megalapozottabban stratégiával indult el, maga mögött

hagyva a Reform pártot, így a Republikánus Pártbázisára építkezve immáron jóval nagyobb tömegeket tudott megszólítani, köszönhetően többek között annak a nagyfokú elégedetlenségnek, mely 2001-től folyamatosan növekvő tendenciát mutat, főként a Republikánus és bizonytalan szavazók körében.⁵Ez jórészt annak az eredménye, hogy átlátható, érthető és populista kampányüzeneteivel eddig nem látott módon tudja megszólítani az úgynevezett "Rust Belt" államaiban élő nagyarányú munkásréteget⁶, illetve hogy az előválasztási kampány során megtudta győzni a republikánus szavazók jelentős részét azzal, hogy önmagát függetlenítette a párt establishment rétegétől, ezáltal új választási lehetőséget adva a szavazóknak.⁷

A konkrét számokat tekintve a termelésben dolgozó munkásosztály jelenlegi száma körülbelül 12 millió főt tesz ki, és az 1979-es csúcshoz (19 millió fő) volt viszonyítva folyamatos csökkenő tendencia észlelhető. Az 1980-1990 közötti időszakban ez 17 millió körülire csökkent, majd a 2001-es dotcom-lufit követően 2 millió, a 2007-2009-es recesszió után pedig 3 millió munkahely szűnt meg.⁸

A következő adatokat a Working America 2016 Januárjában készített 1689 fős mintája alapján mutatom be.

A Rozsdaövezet öt legfontosabb állama (Ohio, Iowa, Pennsylvania, Michigan és Wisconsin⁹) abból a szempontból jelentős a Clinton-Trump párharcban, hogy míg Trump a külvárosok aluliskolázott rétegeiben rendelkezik jelentős támogatottsággal addig Clinton a városokban élő egyetemest végzettségű körében vezet.¹⁰ Amennyiben Trump többséget szerez ezen államok városaiban, akkor számára jelentős mértékben kedvezőbb irányba mozdítja el az elektori matematikát. A munkásosztály számára az alábbiak a legfontosabb kérdéskörök: Első helyen a gazdaság és ezen belül a munkalehetőségek állnak, ezt követi az belbiztonság és a terrorizmus, majd utolsó helyen az egészségügyi ellátás. Akik már most tudják, mire adnák voksukat, csupán 43%-ot¹¹ tesznek ki az vizsgált szavazók körében, azonban e szavazóknak a 38%-a¹² támogatja Trump jelöltségét, mely alapján kijelenthető, hogy Trump támogatottsága a stabil preferenciával rendelkezők körében a legnagyobb.¹³ Azonban a jelöltségét támogatók körében is megoszlanak a szavazók motivációi. Egy részük inkább a konzervatív ideológia mentén szavaz: ők mindenféleképpen Trump-ra fognak voksolni, még abban az esetben is ha függetlenként indul.¹⁴Másik

részük az elégedetlenek, akik azért szavaznak Trump-ra, mert szókimondó a problémákat illetően. Annak az aluliskolázott rétegnek, akik főleg a médiából ismerik Trump személyét, és a szavazók egyharmadát teszik ki, szintén szókimondó retorikája imponál.¹⁵ Azonban a fő bázis/réteget, mely eldöntheti az elnökválasztás kimenetelét, a bizonytalan szavazók adják, akik 53%-ot tesznek ki. Körükben egyenlő a republikánus, a demokrata és a független jelöltet preferálók aránya.¹⁶

A politikai elemzésekben találkozhatunk a Blue Wall fogalmával, mely azt állítja, hogy egyes államok stabilan demokrata többséget szereznek az elnökválasztás során, bár ez a jelenség csupán az 1992-es választások óta van jelen. Valójában inkább csak egy demokrata tendenciát mutatnak ezek az államok, hiszen maga a Blue Wall fogalma az 1968-1988 közötti Red Wall, vagyis ezen időszak alatt republikánus államok 1992-es megtörésével jött létre, mely során bizonyos államok republikánus helyett demokrata többséget szereztek az elektori kollégiumban.¹⁷

A Blue Wall 19 állama az 570 elektori szavazatból 242-t tesz ki, mely csupán 28 szavazattal marad el a győzelemhez szükséges 270-től. Ezzel szemben a stabilan republikánus államok csupán 102 elektori szavazattal rendelkeznek összesen, így a maradék 168-hoz más államokat kell megnyerniük. Viszont, amennyiben Trumpnak sikerülne megnyernie a Rozsdaövezet államait, melyekből Michigan, Pennsylvania és Iowa a Blue Wall-hoz tartoznak és együtt 42 elektori szavazatot tesznek ki, azzal nagyban csökkentené a (bizonyos elemzők szerint a) Blue Wall által biztosított demokrata fölényt.¹⁸

A fentiek alapján elmondható, hogy Trump elnökválasztásért folytatott kampányának sikere a nagyszámú bizonytalan szavazók megszólításán fog múlni, valamint azon, hogy mennyire képes megnyerni a Blue Wall államaiból a Rozsdaövezetbe tartozó Michigant, Pennsylvaniát és Iowát.

KERESKEDELEM

Trump külpolitikai stratégiájának legkidolgozottabb eleme a külkereskedelem reformjára vonatkozó elképzelései. Kiindulópontja

az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezmény (NAFTA) és a Csendes-óceáni Partnerség (TPP) kritikája. A NAFTA az Egyesült Államok, Mexikó és Kanada között megkötött, 1994. január 1-e óta érvényben lévő egyezmény, mely csökkentette az importvámot főként az agrárszektorban, valamint a textil és autógyártás területén. Célja elsősorban a kereskedelem szélesítése és a befektetés ösztönzés mindhárom oldalról.

Azonban jellemző, hogy a befektetés-ösztönzés hatására az Egyesült Államok nagyvállalatainak jelentős része kihelyezte termelési kapacitásait Mexikóba, ahol jóval olcsóbb a munkaerő. Ennek hatására az alaphelyzetben is csökkenő nehéziparban és termelésben dolgozók fizetése folyamatosan csökkent és munkahelyek szűntek meg.¹⁹

A szabadkereskedelmi egyezmények számos vélemény szerint²⁰a nagyvállalatokat hozzák kedvezőbb helyzetbe, míg a munkásosztály ennek a negatív oldalát tapasztalja munkahelyük elvesztésén keresztül, mely elégedetlenségük fő oka. Trump ezt a tényezőt megragadva, újrakívánja tárgyalni a szabadkereskedelmi egyezmények keretében az Egyesült Államok és Mexikó kapcsolatát. Trump megoldásképpen azt ígéri, hogy 35%-ra emeli a Mexikóból érkező áruk áfáját. Ez rendkívül negatívan érintené azon Amerikai nagyvállalatokat, akik kihelyezték termelésüket Mexikóba. Trump elképzelése szerint ez ahhoz vezetne, hogy a nagyvállalatok visszahelyeznék termelésüket az Egyesült Államokba. Azonban a termelésben alkalmazott technológia, nem ugyanaz, mint a Rozsdaövezet hanyatlása előtt, és a gépesítés jelentős mértékben képes kiváltani az emberi munkaerőt. A nagyvállalatok továbbá nem lennének képesek olyan mértékben finanszírozni a béreket, hogy az arányos legyen az 1979 előtti állapotokkal.²¹

Trump elképzelése bizonyos mértékig megvalósítható lenne, hisz az elnök saját jogkörén belül 150 napig 15%-kal emelheti bármely ország importtermékeinek vámösszegét. Azonban egy tényleges vámemelés elfogadásához meg kell győznie a Kongresszust, mely jelenleg egyébként republikánus többséggel rendelkezik. Az elnökválasztással egy időben tartják a kongresszusi választást is, melynek végkimenetelétől nagyban függ Trump mozgástere.²²A jelenlegi előrejelzések szerint a Republikánusok megőriznék többségüket.²³

Összegezve elmondható, hogy Trump kereskedelmi politikája a következő ok-okozati összefüggést feltételezi: Azáltal, hogy vámokkal sújtja a külföldön megtermelt, de az államok piacára szánt árut, ez elképzelése szerint ahhoz vezetne, hogy a nagyvállalatok visszahelyeznék termelésüket és jól fizető munkahelyeket hoznának létre. Trump gondolatmenete azonban csak félkész tervezet, mivel nem említi a szakképzés fontosságát, mint valós megoldást a munkásosztály leszakadására, továbbá figyelmen kívül hagyja a robotika jelentőségét a termelésben, mely szintén munkahelyek megszűnéséhez vezetett fog vezetni a jövőben is.²⁴Ezen felül termeléshez szükséges szaktudást, mely a technológia fejlődésével egyre kiterjedtebb ismeretanyagot képvisel, a munkásosztály rétegei nem sajátították el²⁵, vagyis a valós válasz a munkásosztály leszakadására az innovációban, a megfelelő szakképzések biztosításában és ezek ösztönzésében rejlik.

KÍNA

Felismerve a gazdasági kihívást, melyet Kína jelent az Egyesült Államok felé, Trump a következő aggályokra hívja fel a figyelmet és próbál választ adni: Első helyen említi a kínai monetáris politika szabálytalanságát, mely során a jüant a dollárhoz viszonyítva leértékelik, ezáltal serkentve az Amerikába irányuló exportot és rövidtávon csökkentve az importot. A rövid távú hatást a kínai jegybank azzal ellensúlyozza, hogy rendszeresen viszi végbe a folyamatot, így egyenlőtlen feltételeket teremtenek a Kínába irányuló amerikai export számára, melyre magas vámokat rónak. A folyamat másik eleme, hogy a kínai olcsó munkaerőpiac és az ezzel járó alacsony termelési költségek arra ösztönzik az amerikai nagyvállalatokat, hogy oda telepítsék termelési folyamataikat, ezáltal pedig amerikai munkahelyek szűnnek meg. A harmadik problémafelvetése pedig az, hogy Kína nem tartja be a WTO által előírt szabályozási feltételeket a termelésre, termékbiztonságra, szellemi tulajdon felhasználására és emberi jogokra vonatkozóan.²⁶

Trump egy három pontból álló tervezett alapján adna választ Kína gazdasági kihívásaira. Elsőként a vállalati adó mértékét a skálázódó modell helyett, melynek legmagasabb értéke 35%, egységesen 15%-ra

csökkentené, mely 10%-kal kedvezőbb, mint Kínában, és így teremtene kedvezőbb feltételeket az amerikai nagyvállalatoknak termelésük visszahelyezéséhez. Második lépésként az államadósság általános csökkentését tűzi ki célul, mellyel a Kínától való függését szeretné csökkenteni, ezt pedig a gazdaság általános növekedésével érné el. Harmadik döntéseként pedig a Kelet- és Dél-kínai-tengeren való katonai nyomásgyakorlással kényszerítené tárgyalóasztalhoz Pekinget.²⁷

Trump első pontja, melynek lényege a termelés hazahozatala, logikusan épül fel, azonban kérdés, hogy milyentendenciát eredményezne és mennyire lenne sikeres, tekintve hogy a fogyasztó árak emelkedésével járna. Ez ugyanúgy, mint a Mexikói áruk vámemeléseinek esetében, roppant rosszul érintené az amerikai fogyasztókat, közvetlenül nem hozna létre munkahelyeket és negatívan érintené Kínát, adott esetben erőteljes válaszlépésre ösztönözve az ázsiai országot. Ha figyelembe vesszük a fent említett problémákat, melyek Kínát és az Egyesült Államokat is érintenék, a második pont, mely szerint a gazdaság általános növekedésével ellensúlyozná a Kínai adósság mértékét, csupán abban az esetben lenne megvalósítható, ha nem egy kereskedelmi háborút folytat Kínával, hanem egy tényleges párbeszédet a kereskedelmi kapcsolatok újratárgyalásáról. Trump ráadásul nem számol egy esetleges kereskedelmi háború hosszú távú következményeivel, mely Kína és az Egyesült Államok esetében egyaránt protekcionista magatartásához vezetne, ezáltal negatívan kihatva globális gazdaság összességére.²⁸ Végül pedig a harmadik pont, mely a kelet-és dél kínai tengert illeti, valójában nem tekinthető reális elképzelésnek, inkább csak egy populista kampányfogásnak. Hosszútávon ugyanis nem érdeke az Egyesült Államoknak egy valós katonai konfliktusba keveredni Kínával, hiszen ez egyrészt beláthatatlan következményekkel járna, másrészt egyesek szerint nem fűződik semmilyen hosszú távú geopolitikai érdeke az Egyesült Államoknak a térséghez.²⁹

A NATO KRITIKÁJA ÉS KATONAI SZEREPVÁLLALÁS

Trump éles kritikával illeti a szövetséges államokat, köztük Szaúd-Arábiát, Japánt és Németországot, számon kérve őket amiért nem tesznek eleget saját biztonságukért, hangsúlyozva, hogy Amerika nélkül stabilitásuk megalapozatlan lenne. Kitér továbbá gazdasági potenciáljukra, hogy habár képesek lennének többet fordítani saját védelmükre, ezt mégsem teszik meg, és csupán saját gyarapodásukkal foglalkoznak. Trump szerint, míg az Egyesült Államok fenntartja a status quo-t, gazdaságilag folyamatosan degradálódik. A NATO intézményrendszerét illetően ugyanez a kritikai megfogalmazás jelenik meg, melyben kifejti, hogy a hidegháborút követően a tagországok nem tettek semmit saját védekezőképességük növeléséért, az intézményi megújulás nem történt meg kellőképpen. A tagok nem veszik ki részüket megfelelően a feladatokból, illetve a lassú döntéshozatal nem tudja megfelelően kezelni a globális kihívásokat. Kitér továbbá arra, hogy a bipoláris világrend megszűnését követően nem voltak képesek megfelelően kezelni a kihívásokat, így véleménye szerint jelentős presztízavesztést szenvedett el a NATO.³⁰

Trump egyértelműen felhívta a figyelmet a NATO védelmi politikájának és főleg szövetségeseinek hiányosságaira, kiemelve, hogy csupán öt tagország, név szerint Lengyelország, Egyesült Királyság, Görögország, Észtország és az Egyesült Államok tartja be azt megállapodást, hogy GDP-jük 2%-át védelmi kiadásokra költik.

Az Egyesült Államok haderejét illetően a legfontosabb kritika Trump részéről a lobbicsoportok a katonai beruházásokra gyakorolt befolyásával kapcsolatos. Példaként a F-35-ös vadászgép kritikáját hozza fel, mely a Pentagon eddigi legdrágább beruházása, és kiemeli, hogy több pilóta véleménye szerint a régi F-16-osok is jobban teljesítenek, mint az újvadászgép. Hangsúlyozza, hogy egy erős hadsereget kíván fenntartani, azonban inkább a minőségi és valóban szükséges beruházásokat támogatja, mintsem a felesleges kiadásokat.

Trump célrendszere összességében egy erős és hatékony haderő kiépítése, mely nem a védelmi lobbieruházásai alapján, hanem a valós hadi szükségleteket veszi figyelembe.

Trump a NATO-ról és a szövetségi rendszerről alkotott véleménye leginkább a Monroe-elvet követő, második világháború előtti amerikai külpolitikához hasonlít, de elképzelésének hibája abban leledzik, hogy a lényeges körülmények lényegesen megváltoztak az elmúlt századok során. A konfliktusokat nem lehet kizárólag egy térségre redukálni, mivel globális szinten többféleképpen jelennek meg, ezáltal az Egyesült Államoknak és szövetségeseinek kölcsönösen szükségük van egymásra. A szövetségesek hozzájárulását illetően pedig, hasonlóan minden adminisztrációhoz, felismeri a hiányosságokat, de erre az előbb említett tényezőkből fakadóan nem az izolacionista politika a leghatékonyabb válasz.

A KÖZEL-KELET

A Közel-Kelet destabilizálódásához vezető fő folyamat, mely a 2003-as iraki háborúval kezdődött, és legutóbb az arab tavasszal folytatódott, olyan hatalmi vákuumot hagyott maga után, mely az Iszlám Állam terrorszervezet létrejöttéhez vezetett Szíria³¹ és Irak térségében. A terrorállam fenyegetésére Trump a fokozottan erős katonai fellépést szorgalmazza, illetve kritikával illeti Washington stratégiáját, melyen a kurdok általa eredménytelennek tartott felfegyverzését érti.³² Kiemeli továbbá, hogy Oroszország kapva kapott a lehetőségen, hogy saját geopolitikai céljait érvényesítse, úgy mint a nyugati hatalmak befolyásának csökkentését, a fegyverkereskedelem biztosítását, a radikális iszlám megfékezését és az alacsony olajárak ellensúlyozását. Oroszországnak bizonyos mértékben sikerült is megvalósítani ezeket a célkitűzéseket, azonban az alacsony olajárak, melyre az orosz költségvetés épül, hosszútávon fenntarthatatlanná teszi egy Szíriai és Ukrajnai háború párhuzamos folytatását.³³

Az iráni atommegállapodást illetően³⁴ Trump azt állítja, hogy a szankciók felbontásával Irán gazdasági potenciáljából adódóan végső soron képes lesz atomfegyverek előállítására vagy beszerzésére. Trump ezen elképzelése esik egybe legjobban a Republikánus párt

többségével és nyilvánvalóan részben ezzel próbál apellálni a keményvonalas republikánusoknak.³⁵

Trump közel-keleti elképzeléseinek másik oldala a pro-izraeli álláspontja mely szerint szorosabbra vonná az Egyesült Államok Izraelhez fűződő kapcsolatait és első számú partnerként tekint rá a térségben, viszont nem ad választ a Palesztina-Izrael konfliktusra.³⁶ Ezáltal Izrael politikája egy felemás, egymásnak ellentmondó elképzelés, hiszen az Egyesült Államok és Izrael kapcsolatának elválaszthatatlan eleme a palesztin konfliktushoz való viszony, melynek figyelmen kívül hagyása egyértelműen űrt hagy maga után, hiszen a második világháborút követően a legtöbb adminisztráció számára létfontosságú volt az Izrael-Palesztina konfliktus kérdésköre, tekintve hogy Izrael az Egyesült Államok első számú szövetségese a térségben.

Az előbbiek alapján levonható a következtetés, hogy Trump közel-keleti álláspontja a legkiforrotlanabb: Felismeri a mindenki által ismert problémákat, azonban nem fogalmaz meg egyértelmű stratégiát a térségben található kihívásokra. Ez köszönhető a térség egyszerre komplex és kaotikus jellegének.

ÖSSZEFOGLALÁS

Trump külpolitikai elképzeléseinek legrészletesebb eleme a kereskedelmi kapcsolatok újratárgyalása, azonban ennek több része is néhol egymásnak ellentmondó. A NAFTA-ból eredő munkahelycsökkenések megállítását pusztán a vámok emelésével nem képes ellensúlyozni. Amennyiben az amerikai nagyvállalatok Trump intézkedéseinek hatására részben vissza is helyeznék termelésüket az Államokba, akkor sem teremtenének elegendő mennyiségű munkahelyet, továbbá jelentős szakképzettségre volna szükség a munkavállalók részéről, hogy kellően alkalmazkodni tudjanak a modern kihívásokhoz, melyekkel a Rozsdaövezet hanyatló iparvidékei szembesülnek.

A Kínával folytatandó kereskedelmi kapcsolatok újratárgyalása során, hasonlóan Mexikóhoz, vámterhek emelését alkalmazná és ezzel párhuzamosan csökkenteni kívánná az államadósság mértékét. A kettő azonban kizárja egymást, mivel ha kereskedelmi háborút

kezdeményezze Kínával, annak következményei a világpiacra általános áremelkedés formájában jelennének meg, mely erősen érintené az Egyesült Államok fogyasztói piacát.³⁷

A NATO és szövetségeseinek szerepét tekintve azonban összességében nem fogalmazott meg új elképzeléseket. Egyrészt nyilvánvaló, hogy az Egyesült Államok hosszú távú célja megoldani a Közel-Keleten jelen lévő destabilizációt. Ugyancsak régóta jelenlévő probléma az egyes tagországok által vállalt terhek mértéke, és minden adminisztráció igyekezett is ösztönözni őket az aktívabb szerepvállalásra.

Egyszerű, szókimondó üzeneteivel Trump egy több évtizedes populista tendenciára alapoz, amit George Wallace után Ross Perot és Pat Buchanan is megpróbált kiaknázni több-kevesebb sikerrel.³⁸ Trump abban különbözik az előbbi politikusoktól, hogy a jelenlegi körülményekhez mérten megfelelően építette fel karakterét és mondanivalóját, és a kereslet közgazdasági elméletéből kiindulva azt mondja, amit a választók hallani szeretnének, így elérve eddig nem látott sikereket a Republikánus párt szimpatizánsain, a bizonytalan szavazók és a munkásosztálykörében.

Trump sikere abban rejlik, hogy követi a társadalom általános véleményét a vizsgált kérdéskörökben. A közvélemény kutatások alapján a választópolgárok számára a legégetőbb kérdés minden esetben a gazdaság helyzete³⁹, ezt követi a munkahelyek és biztonság.⁴⁰ A gazdaságot tekintve egy folyamatos tendenciáról van szó.⁴¹

A katonai szerepvállalást és NATO-t tekintve pozitívnak értékeli az Egyesült Államok tagságát, azonban egyenlő arányban gondolják azt, hogy a NATO inkább fontosabb a szövetségesek számára mintsem az Államok számára.⁴² A kihívásokat nézve magától értetődően első helyen az Iszlám Állam fenyegetését érzékelik⁴³, a haderő költségvetésének növelését leginkább a konzervatív beállítottságú republikánusok támogatja és tartja fontosnak.⁴⁴

Az izraeli-palesztin szembenállásban általánosságban az amerikaiak több, mint fele (54%), míg a republikánus szavazók kétharmada (azon belül is főleg a konzervatívok), támogatja.⁴⁵

Ezt értékelve elmondható, hogy Trump elképzelései a szabadkereskedelmi egyezmények hatásáról és Kína szerepéről a társadalomban régóta jelenlévő problémákra reagál, mellyel

többségében a fehér munkásosztályt tudta megszólítani. A katonai szerepvállalás, a NATO és Izrael esetében láthatjuk, hogy a republikánus táboron belül elsősorban a konzervatív réteget reprezentálja. A katonai kihívásokat tekintve szintén a legegyszerűbb választ adja, elképzelése alapján a terrorfenyegetettség egyenlő az Iszlám Állammal. Nem veszi figyelembe a biztonsági kihívások többi rétegét, szerinte nem is szükséges foglalkoznia más kérdéskörrel, mivel a választók nem percipiálnak más kihívást – itt jelenik meg a legfontosabb tényező Trump elképzeléseinek ellentmondásosságában és ezen keresztül fogalmazható meg doktrínája.

A Trump doktrína alatt azt értjük, hogy a társadalomban hosszútávon és pillanatnyilag jelenlévő legfontosabb kérdéskörökre egyszerű, mindenki által jól érthető válaszokat fogalmaz meg, figyelmen kívül hagyva az ezzel járó esetleges ellentmondásokat és hiányosságokat. Ehhez hozzátartozik továbbá az a tény, hogy Trump bázisának magját főként egy szűk konzervatív tábor teszi ki. Az előválasztás során elért sikereit pedig a következetes, egyszerű kommunikációnak köszönheti, mellyel az ezen a rétegen kívül eső, bizonytalan szavazókat tudta megszólítani, akiknek többsége az aluliskolázott réteget teszi ki

¹Rothkopf, Joanna. 2015. "Chill, America: Donald Trump Is Not Going To Win", The Slot <http://theslot.jezebel.com/chill-america-donald-trump-is-not-going-to-win-1744256966>

²Cassidy, John. 2016. "The problem with the "Never Trump" movement", <http://www.newyorker.com/news/john-cassidy/the-problem-with-the-never-trump-movement>

³Trump, Donald J.. 2015. "Crippled America: How to Make America Great Again.", Threshold Editions 108.

⁴Forbes, The World Billionaires, Rank #375 Donald Trump, http://www.forbes.com/billionaires/list/#version:realtime_search:Trump

⁵McCarthy, Justin. 2014. "In U.S., 65% Dissatisfied With How Gov't System Works", Gallup

<http://www.gallup.com/poll/166985/dissatisfied-gov-system-works.aspx>

⁶Becker, Amanda. Lopez, Luciana. 2016. "Democrats gird for fight with Trump in U.S. Rust Belt states", Reuters. <http://www.reuters.com/article/us-usa-election-democrats-idUSKCN0Y010L>

⁷Enten, Harry. 2016. "GOP Voters Are Rallying Behind Trump As If He Were Any Other Candidate", FiveThirtyEight.

<http://fivethirtyeight.com/features/gop-voters-are-rallying-behind-trump-as-if-he-were-any-other-candidate/>

⁸McGill, Andrew. 2016. "The Impossibility of Reviving American Manufacturing", The Atlantic. <http://www.theatlantic.com/business/archive/2016/04/the-impossibility-of-reviving-american-manufacturing/479661/>

⁹Brownstein, Ronald. 2016. "Trump's Path Runs Through the Rust Belt", The Atlantic, <http://www.theatlantic.com/politics/archive/2016/03/trumps-path-through-the-rust-belt/475767/>

¹⁰Page, Vanessa. 2016. "Trump Trails Clinton In Rust Belt States", Investopedia, <http://www.investopedia.com/articles/markets/052716/trump-trails-clinton-rust-belt-states.asp>

¹¹Working America: Report From the Field, 2016. "Unique "Front Porch Focus Group" Explores the Appeal of Trump's Right-Wing Message with White Working-Class Voters, https://actionnetwork.org/user_files/user_files/000/005/179/original/WA_FrontDoorFocusGroup_Pv1.pdf

¹²Working America: Report From the Field, 2016. "Unique "Front Porch Focus Group" Explores the Appeal of Trump's Right-Wing Message with White Working-Class Voters, https://actionnetwork.org/user_files/user_files/000/005/179/original/WA_FrontDoorFocusGroup_Pv1.pdf

- ¹³Working America:Report From the Field, 2016. "Unique "Front Porch Focus Group" Explores the Appeal of Trump's Right-Wing Message with White Working-Class Voters,
https://actionnetwork.org/user_files/user_files/000/005/179/original/WA_FrontDoorFocusGroup_Pv1.pdf
- ¹⁴Working America:Report From the Field, 2016. "Unique "Front Porch Focus Group" Explores the Appeal of Trump's Right-Wing Message with White Working-Class Voters,
https://actionnetwork.org/user_files/user_files/000/005/179/original/WA_FrontDoorFocusGroup_Pv1.pdf
- ¹⁵Working America:Report From the Field, 2016. "Unique "Front Porch Focus Group" Explores the Appeal of Trump's Right-Wing Message with White Working-Class Voters,
https://actionnetwork.org/user_files/user_files/000/005/179/original/WA_FrontDoorFocusGroup_Pv1.pdf
- ¹⁶Working America:Report From the Field, 2016. "Unique "Front Porch Focus Group" Explores the Appeal of Trump's Right-Wing Message with White Working-Class Voters,
https://actionnetwork.org/user_files/user_files/000/005/179/original/WA_FrontDoorFocusGroup_Pv1.pdf
- ¹⁷Silver,Nate. 2015. "There is no Blue Wall",
 FiveThirtyEight.<http://fivethirtyeight.com/features/there-is-no-blue-wall/>
- ¹⁸Weigant,Chris. 2015. "A Hard Look at the Big Blue Wall", Huffington Post
http://www.huffingtonpost.com/chris-weigant/a-hard-look-at-the-big-bl_b_7029602.html
- ¹⁹Wallach, Lori. 2014. "NAFTA at 20: One Million U.S. Jobs Lost, Higher Income Inequality", The World Post.http://www.huffingtonpost.com/lori-wallach/nafta-at-20-one-million-u_b_4550207.html
- ²⁰Scott,E. Robert. Schott J. Jeffrey. 2016. "Are Trade Agreements Good for Americans?", The New York Times.<http://www.nytimes.com/roomfordebate/2016/03/17/are-trade-agreements-good-for-americans>
- ²¹Samuelsohn,Darren. Tobias,Manuela. 2016. "Donald Trump's policy problems", Politico, <http://www.politico.com/story/2016/05/donald-trumps-policy-problems-223092?cmpid=sf>
- ²²Samuelsohn,Darren. Tobias,Manuela. 2016. "Donald Trump's policy problems", Politico, <http://www.politico.com/story/2016/05/donald-trumps-policy-problems-223092?cmpid=sf>
- ²³Election Projection, 2016."2016 House Elections"
<http://www.electionprojection.com/house-elections.php>
- ²⁴WorldEconomic Forum. 2016. "The Future of Jobs",
http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOJ_Executive_Summary_Jobs.pdf
- ²⁵Depass, Dee. 2013. "Training programs flourish as mechanics, metal and factory workers highly sought", StarTribune. <http://m.startribune.com/training-programs-flourish-as-mechanics-metal-and-factory-workers-highly-sought/214557231/>
- ²⁶Aaronson, Susan Ariel. 2010 "Is China Killing the WTO?", The International Economy 41.

²⁷Trump, Donald John. "Reforming the U.S.-China trade relationship to Make America Great Again". <https://www.donaldjtrump.com/positions/us-china-trade-reform>

²⁸Appelbaum, Binyamin. 2016. "Experts Warn of Backlash in Donald Trump's China Trade Policies", *The New York Times*.
<http://www.nytimes.com/2016/05/03/us/politics/donald-trump-trade-policy-china.html>

²⁹Kazianis, Harry J. 2016. "For The US, Sailing Around the South China Sea Is Not Strategy", *The National Interest*.
<http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/the-us-sailing-around-the-south-china-sea-not-strategy-16429>

³⁰Gore, D'Angelo. 2016. "What's Trump Position on NATO?", *FactCheck.org*.
<http://www.factcheck.org/2016/05/whats-trumps-position-on-nato/>

³¹ A konfliktus kitöréséről lásd: Stepper Péter, Szíria másfél év után: Eszkalálódhat-e a konfliktus? *Biztonságpolitikai Szemle*, Vol. 5 No. 3., 2012.

³²Trump, Donald J. 2016. "Foreign Policy Speech".
<https://www.donaldjtrump.com/press-releases/donald-j.-trump-foreign-policy-speech>

³³Katz, Mark N. 2015. "Conflicting aims, limited means: Russia in the Middle East".
http://fride.org/download/PB201_Russia_in_the_Middle_East.pdf

³⁴ Ld. erről : Barati András – Stepper Péter: „Tárgyalások az iráni nukleáris programól: Út a félelemvezérelt gondolkodástól a pragmatikus kooperációig?” IN: Stepper Péter – Szálkai Kinga: *A biztonsági szektorális értelmezése*, Publikon Kiadó, Pécs, 2015.

³⁵Samuelsohn, Darren. Tobias, Manuela. 2016. "Donald Trump's policy problems", *Politico*, <http://www.politico.com/story/2016/05/donald-trumps-policy-problems-223092?cmpid=sf>

³⁶Keinon, Herb. 2016. "Trump on foreign policy: Iran deal allowed it to become a 'great power' at Israel's expense", *The Jerusalem post*, <http://www.jpost.com/US-Elections/Trump-on-foreign-policy-Iran-deal-allowed-it-to-become-a-great-power-at-Israel's-expense-452529>

³⁷Varas, Jacqueline. 2016. "Tariffs On Chinese And Mexican Imports Could Cost Consumers \$250 Billion", *American Action Forum*.
<http://www.americanactionforum.org/research/tariffs-on-chinese-and-mexican-imports-could-cost-consumers-250-billion/>

³⁸Lind, Michael. 2016. "Donald Trump, the Perfect Populist", *Politico*.
<http://www.politico.com/magazine/story/2016/03/donald-trump-the-perfect-populist-213697>

³⁹Newport, Frank. 2016. "Economy Remains Top Priority for Next President", *Gallup*.
http://www.gallup.com/poll/191960/economy-remains-top-priority-next-president.aspx?g_source=Election%202016&g_medium=newsfeed&g_campaign=tiles

⁴⁰Newport, Frank. 2016. "Economy Remains Top Priority for Next President", *Gallup*.
http://www.gallup.com/poll/191960/economy-remains-top-priority-next-president.aspx?g_source=Election%202016&g_medium=newsfeed&g_campaign=tiles

⁴¹Polling Report. 2010-2016. "Problems and Priorities",
<http://www.pollingreport.com/prioriti.htm>

⁴²PewResearchCenter. 2016."NATO, U.S. allies, the EU and UN",
<http://www.people-press.org/2016/05/05/6-nato-u-s-allies-the-eu-and-un/>

⁴³PewResearchCenter. 2016."International threats, defense spending",
<http://www.people-press.org/2016/05/05/3-international-threats-defense-spending/>

⁴⁴PewResearchCenter. 2016."International threats, defense spending",
<http://www.people-press.org/2016/05/05/3-international-threats-defense-spending/>

⁴⁵PewResearchCenter. 2016. "Views of Israel and Palestinians",
<http://www.people-press.org/2016/05/05/5-views-of-israel-and-palestinians/>

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

corvinusculture.com